

Orijinal Kaynak: Kellner, Douglas. (2019, December 13). "Jean Baudrillard", *Stanford Encyclopedia of Philosophy*.

Atıf Şekli: Kellner, Douglas. (2022, Ocak 16). "Jean Baudrillard", Çev. Nuray Turan, *Sosyal Bilimler*. sosyalbilimler.org/jean-baudrillard-stanford-felsefe-ansiklopedisi

STANFORD FELSEFE ANSİKLOPEDİSİ MADDELERİ

Jean Baudrillard

Douglas Kellner

Türkçesi: Nuray Turan

Postmodern ve postyapısalcı teoriyle bağlantılı Jean Baudrillard'ın (1929-2007) geleneksel ve çağdaş felsefe ilişkisini konumlandırmak zordur. Çalışmaları çağın önemli olay ve olgularını felsefe, toplumsal teori ve kendine özgü kültürel metafiziği (*idiosyncratic cultural metaphysics*) birleştirerek yorumlar. Özgün, tahrik edici tarzıyla toplumsal ve kültürel eleştirelliği bir araya getiren bir düşünür, kendi üslûp ve yazım biçimini geliştiren bir yazar olarak da yorumlanabilmesine rağmen çağdaş toplum, kültür ve düşüncenin keskin eleştirmeni Baudrillard genellikle Fransız postmodern teorinin önemli bir gurusu olarak görülmektedir. Yeni postmodern tüketici, medya ve yüksek teknoloji toplumunda çağdaş toplumlarda yapılandırılmış cinsiyet, ırk ve sınıf farklılıklarının ortadan kalkması, sanat ve estetiğin dönüştürücü rolleri; politika, kültür ve insanlardaki kökten değişiklikler; niteliksel olarak farklı toplumsal düzenin yaratılışında yeni medya, enformasyon ve siberetik teknolojilerin etkisi, insan ve toplumsal hayatın kökten dönüşümünün sağlanması da dahil olmak üzere ellinin üzerinde kitap yayımlayan ve çağdaş dönemin en bariz kültürel ve sosyolojik olguları hakkında yorumlar yapan son derece üretken bir yazardır.

Birkaç yıldır postmodern teorinin kült bir figürü olan Baudrillard 1980'lerin başlarından öldüğü 2007 yılına kadar postmodern söylemin ötesine geçerek kendine özgü felsefi ve kültürel çözümleme biçimi geliştirdi. Bu konu başlığı Baudrillard'ın benzersiz düşünce biçimlerindeki gelişmelere, sosyal teoriden postmodern teoriye, provokatif felsefi çözümleme türüne nasıl geçtiğine odaklanır.¹ Geriye dönüp bakıldığında Baudrillard kendi felsefi bakış açısını geliştirirken göstergeler yaşamını ve teknolojinin toplumsal hayata etkisinin izini özgün yollarla süren ve modern düşüncenin önemli biçimlerini sistematik olarak eleştiren bir teorisyen olarak görülebilir.

---

¹ Baudrillard hakkındaki diğer kitaplar şunlardır: Frankovits, 1984; Gane, 1991, 1992, 1993 ve 2000; Stearns ve Chaloupka, 1992; Rojek ve Turner, 1993; Genosko, 1994; Butler, 1999; Grace, 2000; Clarke, Doel, Merrin ve Smith (Ed.), 2009; Woodward, 2009; Bishop (Ed.), 2009.

Yazının Bölümleri

1. İlk Dönem Eserleri: *Le système des objets*'nden [Nesneler Sistemi] *Le Miroir de La Production ou l'illusion crilique du materialisme historiquc*'e [Üretimin Aynası ya da Tarihi Materyalist Eleştiri Yanılsaması]
2. Simgesel Değiş Tokuş ve Postmodern Kırılma
3. Patafizikten Metafiziğe ve Nesnenin Zaferi
4. 1990'lar: İçkin Tersine Çevirme'den İmkânsız Takas'a
5. Teori Kurguları: Çağdaş Zamanlarda Baudrillard
6. Son Değerlendirme
7. Kaynakça

1. İlk Dönem Eserleri: Nesnelere Sisteminden Üretimin Aynası ya da Tarihi Materyalist Eleştiri Yanılsamasına

1929'da Fransa'nın katedral kenti Reims'de doğan Jean Baudrillard röportajlarında büyük anne ve babalarının köylü, ebeveynlerinin memur olduğunu söyledi (Gane, 1993: 19). Ailesinde yüksek öğrenime devam eden ilk kişi olmasının ebeveynleri ve kültürel ortamla kopmaya yol açtığını da ileri sürdü. 1956'da bir Fransız Lisesi'nde (Lyceé) orta öğretim profesörü olarak çalışmaya başladı ve 1960'ların başında Fransız yayıncı Seuil için editoryal çalışmalar yaptı. Baudrillard 1962-1963 yıllarında *Les Temps Modernes* [Modern Zamanlar] dergisinde edebiyat üzerine makaleler yayımlayan Peter Weiss ile Bertolt Brecht'in eserlerini, Wilhelm Mühlmann'ın mesihçi devrimci hareketler hakkındaki kitabını Fransızca'ya tercüme eden Alman dili ve edebiyatı uzmanıydı (*germanist*). Bu dönemde gündelik hayat eleştirileriyle kendisini etkileyen Henri Lefebvre ve çağdaş toplumun semiyolojik çözümlenmeleriyle üzerinde derin bir iz bırakan Roland Barthes'in eserleriyle tanıştı.

Baudrillard 1966'da Paris Nanterre Üniversitesi'ne girdi. Diller, felsefe, sosyoloji ve diğer disiplinleri araştırırken Lefebvre'in asistanı oldu. 1966'da Nanterre Sosyoloji bölümünde "Nesnelerin Sistemi [Le système des objets]" adlı doktora tezini (*These de Troisième Cycle*) savundu ve o yıl Ekim ayında sosyoloji dersi vermeye başladı. Cezayir ve Vietnam savaşlarında Fransa ve ABD müdahalesine muhalefet ederek 1960'lı yıllarda Fransız Solu ile irtibatı oldu. Nanterre radikal siyasetin merkezindeydi ve Daniel Cohn-Bendit ile *öfkeli* (*enragés*) ile bağlantılı "22 Mart Hareketi" Nanterre Sosyoloji'de örgütlendi. Baudrillard sonraları kitlesel öğrenci ayaklanmaları ve genel grevle sonuçlanan neredeyse Gaulle'ü iktidardan düşürecek olan Mayıs 1968 olaylarına katıldığını söyledi.

1960'ların sonlarında Baudrillard zamanla kendisini dünyaca tanınan biri hâline getirecek bir dizi kitap yayımladı. Lefebvre, Barthes ve sonraki bölümlerde tartışılacak olan bir dizi Fransız düşünürün etkilediği Baudrillard 1960'larda sosyal teori, semiyoloji ve

psikoanaliz alanlarında ciddi çalışmalar yaptı ve 1968'de ilk kitabı *Nesnelerin Sistemi*'ni; 1970'te *La Société de consommation* [Tüketim Toplumu] ve 1972'de *Pour une critique de l'économie politique du signe* [Gösterge Ekonomi Polisiği Hakkında Bir Eleştiri] kitapları izledi. Eleştirel sosyoloji çerçevesindeki ilk dönem yayınları, Lefebvre'in (1971 ve 1991) gündelik hayat çalışmalarını toplumsal hayattaki göstergelerin (*sign*) hayatını araştıran toplumsal semiyolojiyle birleştirme girişimleridir. Barthes'in etkilediği bu proje (1967, 1972 ve 1983) tüketim toplumundaki (ilk iki kitabının odağı) nesnelere sistemine ve ekonomi politik ile semiyotik arasındaki ara yüzü (üçüncü kitabının özü) merkeze alır.² Baudrillard semiyolojiyi nesnelere çağdaş medya ve tüketim toplumunu inşa eden göstergeler ve anlamlar sistemiyle nasıl kodlandığını çözümlerken ilk kullananlardan biriydi. Semiyoloji, Marksist ekonomi politik ve tüketim toplumu sosyolojisini birleştiren Baudrillard, ömür boyu sürecek gündelik hayatımızı biçimlendiren nesnelere ve göstergeler sisteminin keşfine çıktı.

İlk dönemde Baudrillard gündelik hayat nesnelere yüklenen anlamları (örneğin sürüş esnasında kişinin otomobiliyle özdeşleşmesiyle elde ettiği güç) ve yeni bir modern toplumda nesnelere organize edildiği yapısal sistemi (örneğin yeni bir spor arabasının prestijini veya *gösterge değerini*) betimledi. İlk üç kitabında Baudrillard klasik ekonomi politik Marksist eleştirinin, gösteren (*signifier*) tarafından gösterilene (*signified*) eklenen farklı anlamları; anlam sistemleri halinde düzenlenmiş dillere ekleyen gösterenin (*sign*) semiyolojik teorilerle desteklenmesi gerektiğini iddia etti. Baudrillard; Barthes ve diğerlerini takip ederek moda, spor, medya ve diğer anlamlandırma biçimlerinin belirli kurallar, kodlar ve mantıklarla eklenen anlam sistemleri ürettiğini savundu. (Baudrillard'ın bazen birbirlerinin yerine kullandığı kavramlar ilerleyen kısımlarda ayrıntı olarak ele alınmıştır.)

Göstergeler, dil ve gündelik hayatı tarihsel bir çerçevede ele alan Baudrillard rekabetçi piyasa kapitalizminin önceki aşamasından tekellerci kapitalizm aşamasına geçişin talep yönetimini, tüketimi artırmayı ve yönlendirmeyi gerektirdiğini iddia etti. 1920'lerden 1960'lara kadar, ki bu tarihsel aşamada talebi artırma gereksinimi ürün maliyetlerinin azaltılması ve üretimin genişletilmesini önemsendi. Kapitalist kalkınma, ekonomik yoğunlaşma, yeni üretim teknikleriyle yeni teknolojilerin gelişim çağında seri üretim kapasitesinin hızlanması, kapitalist şirketlerin tüketimi yönetmeye ve yeni prestijli mallara gereksinim yaratmaya odaklandığı bu çağ Baudrillard'ın deyişiyle *gösterge-değer (sign-value)* rejimini yarattı.

Baudrillard'ın çözümlemesinde; reklam, ambalajlama, görüntü, moda, "özgürleşmiş" cinsellik, kitle iletişim araçları, kültür ve emtianın yayılması göstergelerin ve gösterilerin niceliğini artırdı, gösterge-değerin yayılmasını sağladı. Marx'ın meta teorisinde olduğu

---

² Semiyoloji, işaret sistemiyle İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure'ün başlattığı dil ve kültür çalışmalarını ifade eder. Baudrillard ve semiyoloji hakkında bakınız: Genosko, Gary. (1994). *Baudrillard and Signs: Signification Ablaze*. London: Routledge.

gibi emtianın yalnızca kullanım-değeri (*use-value*) ve değişim-değeriyle (*exchange value*) karakterize olmadığını gösterge-değerinin —stil, prestij, şatafat, güç vb. ifadesi ve işareti— metanın ve tüketimin çok daha önemli parçası hâline geldiğini ileri sürdü (bkz. Goldman ve Papson, 1996).

Bu perspektiften Baudrillard emtianın kullanım-değeri kadar gösterge değeri için satın alındığını ve gösterildiğini, tüketim toplumunda gösterge-değeri fenomeninin meta ve tüketimin temel bileşeni haline geldiğini iddia etti. Baudrillard'ın tüketim toplumuna tamamına sirayet ettiğini söylediği bu görüşü; Veblen'in *Theory of the Leisure Class*'da [Aylak Sınıfın Teorisi] analiz ettiği “gösterişçi tüketim” nosyonu ve emtianın gösteriminden etkilendi. Baudrillard'a göre prestij, kimlik ve statü sahip olunan metanın tüketimi ve gösterimi etrafında toplum örgütlenmiştir. Bu sistemde kişilerin emtiaları (evler, arabalar, kıyafetler vb.) ne kadar prestijli ise gösterge-değer alanında statüsü o kadar yüksektir. Bu nedenle, tıpkı kelimeler ayrımsal bir dil sistemindeki konumlarına göre anlam edindikleri gibi gösterge değerleri ayrımsal prestij ve statü sistemindeki yerine göre anlam kazanırlar.

Tüketim Toplumu; Baudrillard'ın “radikal değişim pratiğinin”de toplumsal uzlaşma, gösterişçi tüketim, konformist düşünce ve davranışı “reddetmenin çoklu biçimleri”ni överek sona ermektedir (1998: 183). Bu tüketimin beyaz kitlesini yok edecek tıpkı öngörülemeyen 1968 Mayıs'ı gibi gelecek olan “şiddetli patlamalar ve ani parçalanma” beklentisini ima etmektedir (1998: 196). Diğer yandan Baudrillard yabancılaşmanın “piyasa toplumunun mutlak yapısı” olduğundan aşılamayacak kadar genel bir durumu da betimlemektedir (1998: 190). İddiasına göre, her şeyin alınıp satılabildiği meta olduğu toplumda yabancılaşma topyekündür. Aslında “yabancılaşma” terimi “satış” anlamına gelir ve bütünüyle metalaşmış bir toplumda yabancılaşma her zaman her yerdedir. Baudrillard bireylerin gerçek gereksinimlerini veya başka bir yaşam tarzını algılayamadıklarını “aşkınlığın sona erdiğini (*end of transcendence*)” (Marcuse'den ödünç aldığı bir kavram) var sayar. (1998: 190 ve takip eden sayfalar).

Baudrillard ve Neomarksizm

1970'lere gelindiğinde Baudrillard Marksist devrim teorisinden koparak “öngörülemeyen fakat kesin” bir biçimde tüketim toplumuna karşı başkaldırı olasılığını öngördü. 1960'ların sonlarında disiplinsel sınırları aşma arayışında Guy Debord ve Sitüasyonist Enternasyonal ruhuyla alternatif topluluklar, mimarlık ve gündelik hayat biçimi düşüncelerini birleştiren *Utopie* dergisi çevresinden bir grup entelektüel ile ilişki kurdu.³ Mimarlık, şehir planlaması,

---

³ Guy Debord ve “Sitüasyonist Enternasyonal” oluşturan bir grup; alternatif ve muhalif kültür, davranış ve politika biçimleriyle sitüasyon (durum) inşası çağrısında bulundular. Fransa'daki Mayıs 1968 isyanlarını ve dünya çapında kültürel devriminin farklı biçimlerini etkileyen hareket 1960'lara damgasını vurdu. Günümüzde Sitüasyonistlerin çalışmaları birçok internet sitesinde yayımlanmakta ve çeşitli kültürel projelerde çoğaltılmaktadır. Örneklerini, Diğer İnternet Kaynakları içindeki Sitüasyonist Enternasyonal

kültürel eleştiricilik ve toplumsal teorinin sınırlarındaki bireyleri bir araya getiren Baudrillard ve arkadaşları kendilerini diğer politik ve teorik gruplaşmalardan ayırarak yerleşik disiplinlerin ve politik eğilimlerin sınırlarının dışında kendine özgü, marjinal söylem geliştirdiler. *Utopie* ile bu ilişki sadece 1970'lerin başlarına kadar sürmesine karşın içindeki sınırlarda çalışma arzusunu harekete geçirmesine, güncel akımlardan ve modalardan kaçınarak kendi teorik konumunu geliştirmesine yardımcı olmuş olabilir. Bu projedeki makalelerinin İngilizce çevirileri *Utopia Deferred* [Gecikmiş Ütopya] adıyla derlenmiştir (2006a).

Nitekim 1970'lerin başlarında Baudrillard'ın klasik Marksizm ile ilişkisi karışıktı. Bir yandan kapitalizmin yarattığı yabancılaşma, tahakküm ve sömürünün çeşitli biçimlerini açıklayan ve eleştiren Marksist meta üretimi eleştirisine devam etti. Bu aşamada eleştirileri; bireylerin özgürlüğünü, yaratıcılığını, zamanını ve potansiyelini çalarken toplumsal hayatı homojenleştirmesi, denetlemesi ve tahakküm etmesi nedeniyle kapitalizmi kusurlu olarak gören klasik Neomarksist bakış açısından köken alır. Diğer yandan herhangi bir devrimci gücü işaret etmez, tüketim toplumunda değişim faili olarak işçi sınıfının durumunu ve potansiyelini tartışmaz. Gerçekten de Baudrillard'ın toplumsal değişimin aktif faili olarak herhangi bir özne teorisi yoktur. Dolayısıyla Fransız düşüncesinde uzun süre egemen olan Descartes, Kant ve Sartre tarafından sınıflandırılan felsefi ve pratik öznenin yapısalıcı, post yapısalıcı eleştirisini takip eder. Yapısalıcı ve post yapısalıcılar öznelliğin dil, sosyal kurumlar, kültürel biçimler tarafından üretildiğini, kurumlarda ve pratiklerde inşasından bağımsız olmadığını savunurlar.

1960 sonrası Fransa'da sık görülen sınıf veya grup isyanı teorisi, politik örgüt, mücadele veya strateji teorisi geliştirmez Baudrillard. Yine de Baudrillard'ın çalışmaları Frankfurt Okulu'nun özellikle tüketim toplumunun ilk Marksist eleştirilerini yapmış olan Herbert Marcuse'un çalışmalarına yakındır. (Bkz. Kellner, 1984 ve 1989b). Lukàcs (1971) ve Frankfurt Okulu gibi Baudrillard da metanın ve metalaşmanın toplumsal hayata nasıl nüfuz ettiğini, bireysel düşünce ve davranışlara nasıl tahakküm ettiğini çözümler. Eleştirel Marksizmin genel hattını takip ederek Baudrillard; toplumsal homojenleşme, yabancılaşma ve sömürü sürecinin emtiada, teknolojilerde ve şeylerde ("nesnelere") *şeyleşme* sürecini inşa ettiğini, insani niteliklerinden ve kapasitelerinden mahrum bırakarak insanlara ("özneler") tahakküm ettiğini ileri sürer.

Lukàcs, Frankfurt Okulu ve Baudrillard'a göre şeyleşme —insanlığın şeylerin tahakkümüne girdiği ve kendilerinin şey gibi olduğu süreç— toplumsal yaşamı yönetir. Emeğin koşulları, insan hayatına itaati, standartlaşmayı dayatmanın yanı sıra işçileri sömürür ve özgür, kendi kararlarını kendi verebilecek bir yaşama yabancılaştırır. Aynı zamanda medya ve tüketici toplumunda; kültür ve tüketim homojenize hâle gelir,

---

bağlantısında görebilirsiniz. Debord ve Sitüasyonist Enternasyonal hakkında daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Best ve Kellner, 1997.

bireyselleşme ve kararlarını kendi verebilme imkânını ortadan kaldırır.

Bir bakıma Baudrillard'ın çalışması; bireylerin egemen kurumlar, düşünce tarzları tarafından nasıl denetlendiğini açıklayan Frankfurt Okulu'nun yaptığı şeyleşme ve toplumsal tahakküm betimlemesini daha ileriye taşır. Baudrillard emtia, medya ve teknolojilerce bireylerin tüketici değerleri, medya ideolojileri, rol modeller, siber uzam dünyası sunan bilgisayarlar gibi baştan çıkarıcı teknolojilerle güçlendiği yanılsama ve fantezi evrenini nasıl sunduğunu betimlemek için semiyolojik gösterge teorisini kullanarak Frankfurt Okulu'nun ötesine geçer. Nihayetinde Frankfurt Okulu'nca çizilen "bireyin sonunun" temasını, öznelğin nesne dünyasına bütünüyle yenilmesiyle sonuçlanacağını söyleyerek göstergeler ve nesnelere sisteminin tahakküm analizini daha kötümser sonuçlara götürecektir (Bakınız: 3. Bölüm).

Yine de bazı yazılarında, Baudrillard Frankfurt Okulu'nun genel olarak pasif toplumsal bütünleşme tarzı olarak tasvir ettiği tüketim teorisinden biraz daha aktif bir tüketim teorisine sahiptir. Buna karşılık Baudrillard'ın ilk yazılarında tüketim; bir tür emek, "göstergelerin aktif manipülasyonu," kendisini tüketim toplumuna yerleştirme ve diğerlerinden ayırma biçimidir. Ancak aktif gösterge manipülasyonu kendi göstergelerinde direnebilen onları yeniden tanımlayabilen veya üretebilen aktif özneyi doğru kabul etmekle eşdeğer değildir. Dolayısıyla Baudrillard gerçek bir faillik teorisi geliştiremez.

Baudrillard'ın ilk üç eseri kapitalist toplumların Neomarksist eleştirisi çerçevesinde değerlendirilebilir. Tüketim vurgusu Marx'ın üretim analizine, odağındaki kültür ve göstergelerle Marksist projeye kültürel ve semiyolojik boyut katarak klasik Marksist ekonomi politiğe önemli eklemeler olarak okunabilir. Ancak 1973'teki *Üretim Aynası*'nda yaptığı provokasyonla Baudrillard, Marksizmin hayatın merkezine üretimi yerleştirerek burjuva toplumun aynası olmaktan başka bir şey olmadığını dolayısıyla toplumun kapitalist örgütlenmesini doğallaştırdığını iddia ederek klasik Marksizme sistematik bir saldırıda bulundu.

1960'larda Baudrillard çalkantılı Mayıs 1968 olaylarına katılmış, devrimci sol ve Marksizm ile ilintili olmasına karşın 1970'lerin başında Marksizmden kopmuş sonrasında herhangi bir bağı olmadan politik olarak radikal kalmıştı. Fransız Komünist Partisi'nin 60'ların radikal hareketlerini desteklememesi, dogmatik ve indirgemeci bulunduğu Louis Althusser gibi resmi Marksist teorisyenlere de güvenmemesi sonucu birçok solcu gibi Baudrillard da hayal kırıklığına uğradı. Dolayısıyla Baudrillard postmodern bir dönüş yapacak olan çağdaşlarına benzer biçimde Marksizmin radikal eleştirisine başladı. (Bkz. Best ve Kellner, 1991 ve 1997).

Baudrillard (1975) Marksizm ilk olarak üretim yerine din, mitoloji ve kabile örgütü etrafında örgütlenen modern öncesi toplumları layıkıyla açıklığa kavuşturamadığını öne

sürer. Ayrıca kapitalist toplumların radikal eleştirisini yeterince yapamadığını, alternatif eleştirel söylem ve bakış açısı sunamadığını da savunur. Daha özgürleştirici alternatiflerin izleri için modern öncesi toplumlara antropolojik bakış açısıyla bakmaya yönelir. Üretim etrafında örgütlenen çağdaş kapitalist ve komünist toplumlara Marksizmin radikal eleştiri getiremediği veya alternatif sunmadığı eleştirisinin yine soldan alındığını belirtmek gerekir. Baudrillard, Fransız komünistlerinin Mayıs 68 hareketlerini desteklememelerinin temelinde kısmen Marksizmin kendi içinde kök salan muhafazakârlıktan kaynaklandığı sonucuna vardığından kuşağındaki diğerleri gibi alternatif eleştirel tutum arayışına girdi.

2. Simgesel Değiş Tokuş ve Postmodern Kırılma

Üretimin Aynası ve sonraki kitabı *L'échange symbolique et la mort* (1976) [Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm] ekonomik alana imtiyaz tanıyan ekonomist Marksist geleneğin sınırlılıklarını aşan radikal bakış açısı sunma teşebbüsleridir. Baudrillard'ın güzergâhındaki aşırı solcu dönem kısa ömürlü olmasına karşın *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*'de Baudrillard kendisinin en önemli ve dramatik provokasyonlarından birini yapar. Metin, toplum ve kültüre önemli ölçüde farklı bir yaklaşım sunma teşebbüsünü özetleyen bir ön söz ile başlar. Georges Bataille, Marcel Mauss ve Alfred Jarry'in Fransız kültürel teorisi üzerine inşa edilerek kültürel değerler için kapitalist fayda ve kâr değerlerine direnen "simgesel değiş tokuşu" savunur. Bataille'ın tüketim ve aşırılığın egemenlikle bağlantılı olduğu iddiasının, Mauss'un modern öncesi toplumda hediye vermenin sosyal prestij tasvirlerinin, Jarry'in Fransız kültürü ile dalga geçen tiyatrosunun, Saussure'ün anagramlarının kapitalist değişim ve üretim değerlerinde veya dilsel değişimde anlam üretimindeki kırılmayı gösterdiğini ileri sürer. Baudrillard "simgesel değiş tokuşun" üretim değerlerinden kopmayı, kapitalist üretim ve değişim değerlerine alternatifler sunan şiirsel değişimi ve yaratıcı kültürel aktiviteyi betimlediğine inanmaktadır.

"Simgesel değiş tokuş" kavramı, Georges Bataille'in insan hayatında üretim ve fayda ekonomilerinden ziyade tüketim, harcama, kurban ve yıkımının daha temel olduğunu iddia ettiği "genel ekonomi" nosyonundan türetilmiştir. (1988). Bataille'in modeli karşılığında herhangi bir şey istemeden enerjisini özgürce harcayan güneşti. Bireyler gerçekten egemen olmak istiyorlarsa (örneğin; kapitalizmin zorunlulukları olmaksızın) mevcut fayda zorunluluklarınca belirlenimden kaçmak için tüketim, verme, kurban ve yıkımın "genel ekonomisini" izlemeleri gerektiğini ileri sürdü.

Bataille'a göre insanlar enerji, fanteziler, dürtüler, gereksinimler ve heterojen arzularla dolu *aşırı* varlıklardı. Bataille'ın antropolojisinin ve genel ekonomisinin doğruluğunu var sayan Baudrillard 1976'da Bataille'ın *Complete Works*'ün [Bütün Eserleri] bir cildinin gözden geçirmesinde "Tüketimin güneş ilkesi olan temel insan ilkesinin suistimalinden doğan toplumlarımızı yöneten ekonomi, merkezi fikirdir." (1987: 57) demektedir. 1970'lerin başlarında Baudrillard, günümüzün yüce "aristokrat" aşırılık ve harcama nosyonundan ziyade aşırı fayda ve tasarruf nosyonlarına dayandığını iddia

ederek Bataille'in antropolojik konumunu ve kapitalizmin "aristokratik eleştirisi" olarak adlandırdığı şeyi devralır. Bataille ve Baudrillard burada insan doğası ve kapitalizm arasında bir çelişki olduğunu var sayar. İnsanların "doğası gereği" enerjilerinin aşırılıklarını tükettiklerini (böylelikle kendi "gerçek doğalarını" izlerler), egemen ve özgür oldukları tüketim, harcama, festivaller, kurban vermeler vb. şeylerden zevk aldıklarını iddia ederler. Kapitalist emek, fayda, tasarruf zorunlulukları "doğal değildir" ve insan doğasına aykırıdır.

Baudrillard, kapitalizme yönelik Marksist eleştirinin ise aksine kullanım değerini yani fayda ve araçsal rasyonaliteyi yücelttiğini sadece değişim değerine saldırıda bulunarak "ekonomik *faydayı* aradığını" ileri sürmektedir. Baudrillard'a göre:

Marksizm bu nedenle yalnızca sınırlı bir küçük burjuva eleştirisidir. Toplumsalın "*faydası*" için hayatın sıradanlaşmasında bir adım daha! Bataille ise ölümlüyle mücadele eden efendinin aristokratik bakış açısıyla bütün bu köle diyalektiğinden kurtulur. Bu bakış açısı Marksizm öncesi veya Marksizm sonrası olmakla suçlanabilir. Ne olursa olsun Marksizm yalnızca sermayenin düş kırıklığına uğramış ufkudur. Ondan öncekiler ve ardından gelenler ondan daha radikaldir (1987: 60).

Bu pasaj ziyadesiyle açıklayıcıdır ve Baudrillard'ın Bataille ile Nietzsche'den derinden etkileneceği ekonomi politiğin "aristokrat eleştirisine" geçişini göstermektedir. Çünkü Bataille ve Baudrillard, "üstün" bireylerin kendi değerlerini yaratan, yaşamlarının yaratıcı ve erotik enerji aşırılığını, taşkınlığını ve yoğunluğunu açıkça ifade eden Nietzsche'nin aristokrat "efendi ahlâkı"nın bir biçimini sunmaktadır. Nietzsche, Baudrillard'ın üzerinde büyük bir etkiye sahipti.⁴ Özellikle son on yılda Nietzscheci temalar, düşünce biçimleri ve yazma pratikleri çalışmalarını giderek daha fazla aydınlattı ve son derece bireysel düşünce biçiminde güncel akımlara, modalara tek başına karşı durarak daha radikal ve "çağdaş olmayan" hâle geldi. Yazgı, tersine çevirme, belirsizlik ve konvansiyonel bilgiğe aristokrat bir saldırı gibi Nietzscheci sınıflandırmalar yazılarını şekillendirmeye başladı ve genellikle Nietzsche tarzında aforizmalar ve kısa denemeler biçiminde yazdı.

Bir süre Baudrillard tüketim ve harcama, estetik ve simgesel değerleri savunan "aristokratik" bakış açısından burjuva, sermaye ve ekonomi politiğe saldırmaya devam etti. Teorik ve politik tabiiyetindeki değişimin karanlık tarafı; *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm'de* (kurban etme; intihar bombaları ve terörizm çağında uğursuz çıkarımlara sahip burjuva faydacılığı ve kendini koruma değerlerini yıkan bir armağan sunar.) değindiği kurban etmeye ve ölüm *volarizasyonudur* (*değer vermesi veya biçmesi*).

Genel anlamda 1970'lerin ortalarındaki çalışmalarında Baudrillard Marksist üretim ve sınıf mücadelesi evreninden ayrılarak oldukça farklı Neoaristokrat ve metafizik dünya

---

⁴ Bakınız: Arthur Kroker, "The Spirit of Jean Baudrillard: In Memoriam: 1929–2007". in the *Other Internet Resources*.

görüşüne geçti. Bataille'ın genel ekonomi nosyonuna benzer şekilde pre-kapitalist toplumların simgesel değiş tokuş biçimlerinde yönetildiğini varsayıyor gibiydi. Mauss'un armağan ve karşı-armağan teorisinden etkilenen Baudrillard pre-kapitalist toplumların üretim ve faydadan ziyade simgesel değiş tokuş kanunları tarafından yönetildiğini ileri sürdü. Bu fikirleri geliştiren Baudrillard sembolik toplumlar —temel olarak modern öncesi değiş tokuş etrafında örgütlenmiş toplumlar— ile üretici toplumlar (üretim ve meta değiş tokuşu etrafında örgütlenmiş toplumlar) arasında temel bir bölünme çizgisi çizdi. Farklı değer, kültür ve hayat biçimine sahip tamamen farklı bir toplum yerine daha verimli ve adil üretim örgütü sunmasıyla kapitalist üretimcilerden temelden kopmadığını ileri süren Baudrillard toplumlarında üretimi öncelikli konuma yerleştiren Marksist tarih felsefesini ve sosyalizm kavramını reddetti.

Baudrillard bundan sonra —her hâlükârda— simgesel değiş tokuş fikrini kapitalist (ve sosyalist) toplumları yöneten üretim, fayda ve araçsal rasyonalite değerleriyle karşılaştıracaktır. Bu nedenle kapitalist toplumların değerleri ve pratiklerine karşı “simgesel değiş tokuş” Baudrillard'ın “devrimci” alternatifi olarak ortaya çıkar ve 1970'lerdeki yazılarında farklı heterojen faaliyetleri destekler. *Gösterge Ekonomi Politikası Hakkında Bir Eleştiri*'de şunları söyler: “Görünümlerin değişimi —geçip giden varlık— tıpkı insanların nefes alıp verdikleri hava gibidir. Bu değişim; savurganlık, festival ve yıkımın da metabolizmasıdır. (Üretimin inşa ettiği ve değer biçtiği şeyler değersizliğe geri döner.) Bu alanda, değer bile geçerli değildir” (1981: 207). *Üretimin Aynası*'nda da simgesel değiş tokuşu kavramsallaştırmasını tarif etmektedir: “Simgesel toplumsal ilişki; ilkel değiş tokuşta ‘artı değer’in tüketilmesiyle bilinçli üretim karşıtlığını içeren kesintisiz alma ve verme döngüsüdür” (1975: 143). Kavram bu yüzden kapitalist üretimle birikime katkıda bulunmayan, potansiyel olarak üretken toplumun “radikal bir olumsuzlamasını” inşa eden simgesel veya kültürel faaliyetlere işaret eder.

Bu düşünceler ışığında Baudrillard modern toplumun soyut rasyonalizmi ve faydacılığına karşı “ilkel” veya modern öncesi kültürü yücelten Fransız geleneğine katıldı. Üretim ve araçsal rasyonaliteye karşı simgesel değiş tokuşu savunması nedeniyle modern insana karşı Rousseau'nun “doğal yabaniyi (*natural savage*)” savunması, Durkheim'ın modern toplumların soyut bireyciliğine ve anomisine karşı modern öncesi toplumların mekanik dayanışmayı ortaya koyması, Bataille'ın modern öncesi toplumların tüketimlerine değer biçmesi veya Mauss ve Levi-Strauss'un “ilk toplumlar”ın veya “yaban düşünce”nin (*savage mind*) zenginliklerine olan ilgisinin yanında konumlandı. Simgesel değiş tokuşun zenginliğini atladıkları için ana modern düşünürleri ve kendisinin teorik kurucu babalarını (Marx, Freud, Saussure ve Fransız çağdaşları) yapı sökülüne uğrattıktan sonra onu daha ezoterik ve egzotik söyleme götüren bir arayışla düşüncenin ve yazımın radikal biçimlerini savunmaya devam etti.

Buradan hareketle modern düşünce ve toplum örgütlenme biçimlerine karşı

Baudrillard alternatif olarak simgesel değiş tokuşu destekler. Değer ve anlam üretmek için modern taleplere karşı Mauss'un armağan değiş tokuşu, Saussure'ün anagramları ve Freud'un ölüm dürtüsü kavramı gibi örnekleri sunarak talepleri imha ve yok etme çağrısında bulunur. Bütün bu örneklerde, değişim biçimleriyle (malların, anlamların ve libidinal enerjilerin) kopuş ve üretim, kapitalizm, rasyonelite ve anlam biçimlerinden kaçış vardır. Modern değerlere karşı imha ve yok etmeyi savunan Baudrillard'ın paradoksal simgesel değiş tokuş kavramı; modern konumlardan kendini özgürleştirme ve devrimci bir konum arama isteği olarak açıklanabilir.

Tıpkı 1970'lerde yaptığı gibi Baudrillard modern öncesi simgesel toplumlar ile modern toplumlar arasındaki kopuş kadar radikal bölünme olduğunu iddia eder. Klasik toplumsal teoride simgesel değiş tokuş etrafından örgütlenmiş modern öncesi toplumlar, üretim etrafında örgütlenmiş modern toplumlar ile televizyon, bilgisayar siber uzamı ve sanal gerçeklikte olduğu gibi gerçekliği "simüle eden" kültürel temsil biçimlerini ifade eden "simülasyon" etrafında örgütlenmiş postmodern toplumlar arasında sistematik ayrımlar geliştirir. Baudrillard'ın modern toplumları örgütleyen üretim ve fayda biçimi ile postmodern toplumları örgütlediğine inandığı simülasyon biçimi arasındaki ayrımı modern ve postmodern toplumlar arasındaki kopuşun modern toplumları ile premodern toplumlar arasındaki bölünme kadar büyük bir bölünme olduğunu söyler. Modernite ile çığır açan postmodern kopuşu teorize ederken "ekonomi politiğin sonu" ile üretimin toplumu örgütlediği dönemin sonunu ilan eder. Marx'ın ardından işçilerin sermaye tarafından sömürüldüğü ve toplumsal değişimin devrimci bir gücü olarak sunulduğu modern çağın kapitalizmin ve burjuvazinin dönemi olduğunu ileri sürerek ekonomi politiğin dolayısıyla Marksist sorunsalın ve modernitenin sonlandığını şöyle bildirir:

Emeğin sonu. Üretimin sonu. Ekonomi politiğin sonu. Bilgi ve anlam birikimine olanak sağlayan gösteren/gösterilen diyalektiği ile birikimli söylemin çizgisel sözdiziminin sonu. Birikimi ve toplumsal üretimi mümkün kılan tek şey olan değişim değeri/kullanım değeri diyalektiğinin eş zamanlı sonu. Söylemin çizgisel boyutunun sonu. Metanın çizgisel boyutunun sonu. Göstergenin klasik döneminin sonu. Üretim döneminin sonu (Baudrillard 1993a: 8).

Bu "son" söylemi tarihteki postmodern kırılma veya kopuşu ilan ettiğini gösterir. Baudrillard örgütlenme biçimi olarak üretimin yerini toplumsal yeniden üretiminin (enformasyon işleme, iletişim ve bilgi endüstrisi vb.) aldığı yeni simülasyon çağında olduğunu ileri sürer. Bu çağda emek artık üretim gücü değildir, emeğin kendisi "pek çok gösterge içinde *bir gösterge*"dir. (1993a: 10). Emek temel üretken değildir sadece kişilerin toplumsal konularının, yaşam tarzlarının ve kölelik biçiminin göstergelerinden biridir. Ücretlerin kişinin çalışmasıyla ve ürettikleriyle rasyonel ilişkisi yoktur, kişinin sistem içindeki yeriyle ilişkilidir. (1993a: 19 ve devam eden sayfalar). Önemli olan ekonomi politiğin artık fenomenin yorumlanabildiği ve açıklanabildiği dayanak, toplumsal belirleyici hatta yapısal "gerçeklik" bile olmamasıdır (31 ve devam eden sayfalar). İnsanlar çağdaş

toplumların esas bileşenleri olarak üretim ve sınıf çatışması kavramlarının yerine görüntüler, gösteriler, göstergelerin oyununda simülasyonların “hipergerçekliğinde” yaşar.

Bundan sonra sermaye ve ekonomi politik Baudrillard’ın anlatılarında ya kaybolur ya da radikal biçimde yeni tarzlarda geri döner. Artık genişleyen ve spiralleşen döngü içinde göstergeler ve kodlar diğer göstergeleri ve yeni gösterge makinelerini üretir ve çoğaltır. Böylelikle teknoloji sermayenin, anlam üreticisi de (*semiurgy*) (Baudrillard’ın yorumuna göre görüntülerin, enformasyonun ve göstergelerin çoğalması) üretimin yerini alır. Baudrillard’ın postmodern dönüşü teknolojik belirlenimciliğin biçimi ve açıklayıcı ilke olarak ekonomi politiğin reddiyle bağlantılıdır —eleştirmelerinin pek çoğunun reddettiği bir tavidir (Bkz. Kellner, 1989; Norris, 1992 ve Kellner, 1994).

Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm, Simulacres et Simulation (1994) [Simülakrlar ve Simülasyon] gibi sonraki çalışmaları; modern ve postmodern toplumlar arasındaki kökten kopuşun esasını açıklar ve modern toplumsal teori problematiğinden ayrılışını gösterir. Baudrillard’a göre, postmodern toplumlar *simülasyon* ve görüntü ile gösterge oyunu etrafında örgütlenirken modern toplumlar emtianın üretimi ve tüketimi etrafında örgütlenir. Kodların, modellerin, göstergelerin simülasyonunun yönettiği yeni toplumsal düzeninin örgütleyici biçimleri olduğuna işaret eden bir durumdur.⁵ Simülasyon toplumlarında kimlikler görüntülerin benimsenmesiyle inşa edilir, kodlar ve modeller bireylerin kendilerini nasıl algıladıkları ve diğer insanlarla nasıl ilişki kurduklarını belirler. Ekonomi, politika, toplumsal hayat ve kültür malların nasıl tüketileceğinin, kullanılacağına, politikanın nasıl gözler önüne serileceğinin, kültürün nasıl üretilip tüketileceğinin ve gündelik hayatın nasıl yaşanacağına kodlar ve modellerce belirlendiği simülasyon tarafından yönetilir.

Baudrillard’ın postmodern dünyası sosyal sınıflar, cinsiyetler, politik yönelimler, toplumun ve kültürün özerk alanları gibi önemli sınırların ve ayrımların güçlerini kaybettiği bir dünyadır da aynı zamanda. Klasik toplumsal teoride modern toplumlar ayrılaşma (*differentiation*) karakterize iken Baudrillard’a göre postmodern toplumlar aynılaşma (*dedifferentiation*), ayrımların (gücünün) “çöküşü” veya *içe patlaması* (*implosion*) ile karakterizedir. Simülasyon toplumunda; ekonomi, politika, kültür, cinsellik ve toplumsal hepsi birbirinin içine patlar. Bu içe patlamada; ekonomi temel olarak kültür, politika ve

---

⁵ *Simülasyon ve Simülakr* kitabında Baudrillard; “Gizlemek (*dissimulate*) sahip olduklarına sahip değilmiş gibi; simüle etmek (*simulate*) ise sahip olmadıklarına sahipmiş gibi davranmaktır. Biri varlığa diğeri yokluğa işaret eder. Fakat simüle etme sadece -miş gibi davranmak anlamına gelmediğinden mesele daha karmaşıktır: Hastaymış gibi davranan kişi sadece yatmaya giderek hasta gibi davranabilir. Hastalığı simüle eden kişi kendinde bazı semptomlar görülen kişidir (Littre). Bu yüzden -miş gibi yapmak veya gizlemek gerçeklik ilkesine dokunmaz. Farklılık daima alenidir. Oysa simülasyon ‘hakikat’ ve ‘sahte’ ve ‘gerçeklik’ ve ‘düşsel’ arasındaki farklılığı tehdit eder. Simüle eden gerçekten hasta mıdır yoksa sağlıklı mıdır? Çünkü ‘hakiki’ semptomlar göstermektedir. Bu nedenle simüle eden nesnel olarak hasta veya sağlıklı olarak değerlendirilemez” (1994a, 3) demektedir.

diğer alanlar tarafından biçimlendirilir, cinsellik her yerde iken bir zamanlar potansiyel farklılıklar ve muhalefet alanı olan sanat, ekonomi ve politikanın içinde emilir. Artık bireyler ve gruplar arasındaki farklılıklar, toplumsalın ve toplumsal teorinin eskiden odaklandığı önceki sınırları ve yapıların hızla mutasyona uğraması ve çözülüşünün değişmesiyle içe patlar.

Postmodern evren eğlence, enformasyon ve iletişim teknolojilerinin gündelik hayatı yapılandıran kodlar ve biçimlerin yanı sıra sıradan gündelik hayattan daha yoğun ve kapsayıcı yaşantılar sunan hipergerçeklik evrenidir. Hipergerçek alanı (gerçekliğin medya simülasyonları, Disneyland ve eğlence parkları, alışveriş merkezleri ve tüketici fantezi alanları, televizyon sporları, sanal gerçeklik oyunları, sosyal ağ siteleri ve diğer düşünsel dünyalara gezintiler) gerçekten daha gerçektir. Hipergerçek modeller, görüntüler ve kodlar aracılığıyla düşünce ve davranışı denetler hâle gelir. Düşüncesini veya davranışını biçimlendirebilen yoğun görüntüler, kodlar ve modeller akışıyla karşılaşan bireylerin nedensel mekanizmaları düzenlemesinin imkânsız olduğu çizgisel olmayan bir dünyada belirlenimin kendisi tesadüfidir.

Postmodern dünyada bireyler hipergerçeklikle bilgisayar, medya ve teknolojik deneyimin yeni alanının coşkunluğu için “gerçeğin çölünden” kaçar ve evrende öznellikler parçalanır, kaybolur. Baudrillard’a göre önceki toplumsal teorileri ve politikaları eski ve bağısız hale getiren yeni deneyim alanı ortaya çıkar. Günümüz toplumunda öznedeki değişikliklerin izini süren Baudrillard çağdaş öznelerin artık histeri ve paranoya gibi modern patolojilerle muzdarip olmadığını ileri sürer. Daha ziyade “şizofreninin karakteristiği olan dehşet hâlinde; her şey aşırı yakındır, direnişle karşılaşmadan kişiyi kuşatan, nüfuz eden her şeyin biçimsiz bir düzensizliği vardır ve hiçbir hâle, aura hatta kendi aurası ile onu koruyamaz. Kendine rağmen şizofren her şeye açıktır ve oldukça uç karışıklıkta yaşar” (1988: 27). Baudrillard’a göre “iletişimin kendinden geçmesinde (ecstasy of communication)” özne aşırı ışıklı ve şeffaf dünyada anlık görüntülere ve enformasyona çok yakındır. Bu durumda, özne “saf bir ekran, etkili ağların saf emilim ve yeniden-emilim yüzeyi haline gelir” (1988: 27). Diğer bir deyişle postmodern dünyadaki birey yalnızca medya, teknolojik deneyim ve hipergerçekten etkilenen varlık hâline gelir.

Böylelikle Baudrillard’ın simülasyon, içe patlama ve hipergerçeklik kategorileri; çağdaş dönemin yeniliklerini göstermek, yanıt bulmak için yeni teori biçimleri ve politikaları gerektiren postmodern durumu oluşturmak amacıyla bir araya gelir. Baudrillard’ın tarzı ve yazma stratejisi de içe patlar (çalışmalarının eski ayrımlara karşı çıkması), disiplin sınırlarına riayet etmeyen yenilikçi postmodern teorisinde; farklı alanlardan gelen materyalleri kitle iletişim araçları ve popüler kültürden süslenmiş örneklerle birleştirir. Yazıları yeni koşulları kendi kendine simüle etme, dil ve teorinin yaratıcı kullanımıyla kendi yeniliklerini yakalama çabasıdır. Çağdaş teorinin böyle radikal sorgulaması ve yeni teorik stratejilere olan gereksinim Baudrillard için yaşanan çağdaki

değişikliklerin büyük ölçüde meşrulaştırılmasıdır.

Baudrillard modernitenin fikirlerin gerçekliği ve hakikati, modern teorinin esas ön kabulleri olan kavramları simgelediği temsil biçiminde hareket ettiğini iddia eder. Postmodern bir toplum öznelere gerçekle temasını kaybettiği, parçalandığı ve çözüldüğü bir durum yaratarak bu epistemoloji yok eder. Öznenin nesneyi temsil etmesini, denetlemesini gerektiren ve özne-nesne diyalektiğiyle hareket eden modern teorinin sonuna işaret eder. Modern felsefenin anlatısında felsefi özne; gerçekliğin doğasını kavramaya, yerleşik bilgiyi güvence altına almaya ve bu bilgiyi nesneyi (diğer insanlar, fikirler vb.) denetleme, tahakküm etme için kullanmaya çalışır. Baudrillard düşünce ve söylemin “gerçeğin” priori veya ayrıcalıklı yapılarına sıkı bir şekilde bağlı olmadığına dair postyapısalcı eleştiriyi takip eder. Modern teorideki temsil biçimine tepki gösteren Fransız düşünce dünyası özellikle bazı yapı sökümcüler (Rorty’nin “güçlü metinselcileri”), “gerçeğin” ve “dışarının” nostalji alanına gönderilen diğer metinleri ve söylemleri metinselliğin ve söylemin oyununa taşıdı.

“Güçlü bir simülakrist” olan Baudrillard da aynı şekilde medya ve tüketim toplumunda insanların toplumsal, politik hatta “gerçeklik” kavramının artık hiçbir anlamı yokmuş gibi görüldüğü ölçüde dışarı ile dış bir “gerçeklikle” gittikçe daha az ilişkisi olan görüntülerin, gösterilerin ve simülakrın oyununa kapıldığını ileri sürer. Uyuşturulmuş ve hipnotize edilmiş (Baudrillard’ın metaforlarından bazıları) medyaya doymuş bilinç, anlam kavramının kendisini çözüldüğü (istikrarlı sınırlar, sabitlenmiş yapılar, paylaşılan uzlaşmaya bağlı) görüntü ve gösteri ile büyülenme hâindedir. Bu endişe verici ve yeni postmodern durumda, gönderge, arka ve dış; derinlik, öz ve gerçeklik yok olur, yok olmalarıyla birlikte muhalefet potansiyelleri de kaybolur. Simülasyonlar çoğaldıkça sadece kendilerine gönderme yapmaya başlar: diğer aynalardan yansıtılan görüntüleri her zaman her yerde bulunan televizyon, bilgisayar ekranı ve bilinç ekranına yansıtan ayna karnavalı; simülator aynalarca üretilen görüntüler deposuna gönderir. Simülasyon evrenine kapılan “kitleler”; mesajsız veya anlamsız, sınıfların yok olduğu ve politikanın tıpkı yabancılaşmanın, özgürleşmenin ve devrimin büyük hayalleri gibi öldüğü kitle çağında “medya mesajıyla yıkanır.”

Bundan dolayı kitlelerin anlam yerine gösteri aradığını ileri süren Baudrillard’a göre kitleler “toplumsalın sonunu” gönderme yapan “sessiz bir çoğunlukta” içe patlar (1983b). Ayrıca farklılıkların olmadığı “kara bir deliğe” doğru içe patladıkça toplumsal teorinin anlamlar, sınıflar ve farklılık gibi nesnelere kaybettiğini ima eder. Simülasyon dünyasında —medya, bilgisayarlar, sanal gerçeklik— bireyler yok olduğu için toplumsal gruplaşmalar ve ideolojiler arasındaki sabit ayrımlar içe patlar ve yüz yüze toplumsal ilişkiler geri çekilir. Böylelikle radikal politika öznesini ve failliğini yitirirken toplumsal teori nesnesini yitirir.

Yine de Baudrillard düşüncelerinin bu safhasında (1970’lerin sonu ve 1980’lerin başı) kitlelerin anlam ve katılımı reddetmesinin direnişin bir biçimi olduğunu ileri sürer. Nostalji

ve nihilizm arasında gezinen Baudrillard modern fikirleri (özne, anlam, hakikat, gerçeklik, toplum, sosyalizm ve özgürleşme) yok ederek premodern kültürel biçimlere geri dönmeye yönelik nostaljik bir arzu tezahür gibi görünen simgesel değiş tokuş biçimlerini onaylar. Buna karşın gerçek devrimci alternatife dair umutsuz arayışından 1980'lerin başlarında vazgeçer. Sonrasında alternatif düşünce ve davranış biçimleri ortaya koyma ile politik ve toplumsal değişim arayışından vazgeçme arasında bocalayarak çağdaş zamana ilişkin daha farklı perspektifler geliştirir.

Bu bağlamda Baudrillard tarihsel materyalizmi mizahi biçimde terse çevirir. Marx'ın ekonomi politik ve ekonominin önceliği vurgusuna karşın Baudrillard'a göre; "sona eren ekonomi politik"te artık gerçeği üreten süper altyapıdır (1993a). Gösterge değerleri, kullanım ve değiş tokuş değerlerine egemen olur. Göstergelerin gerçekten önce geldiği ve yaşamı yeniden inşa ettiği Baudrillard'ın semiyotik tasavvurunda gereksinimin maddiliği ve metanın kullanım değerleri kaybolur. Marksist kategorileri kendilerine karşı çeviren kitleler sınıfları özümser, praksis öznesi parçalanır ve nesnelere insanları yönetmeye başlar. Devrim, eleştiri nesnesi tarafından özümser ve tarihte kopuş üretecek olan sosyalist devrimin yerine teknolojik iç patlama geçer. Marx'ın aksine Baudrillard'a göre teknolojik devrim modernleşmenin felaketine ve postmodernliğin patlamasına yol açar. Nihayetinde Baudrillard Marx'ın ekonomik boyut, sınıf mücadelesi ve insan praksisine yaptığı vurgu ile katı ekonomik ve toplumsal belirlenimciliğinin yerine göstergeler ve nesnelere özneye tahakküm ettiği semiyotik idealizm ve teknolojik determinizmin bir biçimini koyar.

Baudrillard böylelikle 1970'lerin ortalarında modernitenin ve modern teorinin yıkımının kapitalist toplumların kalkınmasıyla tamamlandığı, modernitenin yok olduğu ve yerini yeni toplumsal durumun aldığı "felaketin yaşandığı" sonucuna varır. Geleneksel isyan ve devrim stratejilerine karşı Baudrillard çöküş veya tersine çevirme umuduyla sistemin değerlerini aşırıya iten "ölümcül stratejiler" dediği şeyi savunmaya başlar ve sonunda özgürleşme ve ilerlemeci toplumsal dönüşüm söylemleriyle umuttan vazgeçen oldukça ironik metafizik söylem stilini benimser.

3. Patafizikten Metafiziğe ve Nesnenin Zaferi

1970'lerin ortalarından 2007'de ölümüne kadar Baudrillard farklı disiplinlerdeki teorilere meydan okudu. 1980'lerde 1970'lerdeki büyük eserleri birçok dile, yeni kitapları da önce İngilizceye ardından diğer dillere tercüme edilmesi sonucunda postmodernitenin dünya çapında tanınan en etkili düşünürlerinden biri oldu. Çalışmaları, sosyolojiden ziyade akademik teori alanının dışında daha fazla olsa da eserlerini tanıtmak için dünyayı dolaşan, geniş bir hayran kitlesi kazanan Baudrillard akademik şöhret oldu.

Popüler oldukça Baudrillard'ın yazıları gittikçe zorlaştı ve belirsizleşti. 1979'da [1990] düşüncelerindeki büyük geçişi temsil eden anlaşılması güç kitabı *De la séduction*'u

[Baştan Çıkarma Üzerine] yayımladı. Kitap ilk dönem çalışmalarındaki sosyolojik söylemden felsefi ve edebi söyleme geçişin işaretidir. Buna karşın *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm* (1993a) kitabında Baudrillard alternatif radikal olarak ultra devrimci perspektif çizerek odağındaki simgesel değiş tokuştan sonra baştan çıkarmayı üretim ve iletişimsel etkileşime alternatif olarak alır. Baştan çıkarma yine de mevcut toplumsal ilişkileri veya kurumları zayıflatmaz, bozmaz veya dönüştürmez fakat ılımlı bir alternatif, görünümlemlerle oyun (*play*), feminizmle oyun (*game*), keskin eleştirel bir cevabı tahrik eden bir provokasyondur.⁶ Baudrillard'ın baştan çıkarma kavramı kendine özgüdür. Burjuva üretim idealinin aksine baştan çıkarmayı aristokratik “gösterge ve ritüel düzeni” olarak belirleyen oyunları ve işaretleri içerirken üretim emeğinin ölümcül ciddiliğine karşı oyunu, görünümü, meydan okumayı savunur. Baştan çıkarmayı ilk olarak kendi kuralları, büyüleyicilikleri, tuzakları ve çekicilikleri olan ritüel ve oyun (*game*) olarak yorumlar. Bu aşamada Baudrillard'ın düşünceleri; aristokratik estetizm ve metafiziğin bir biçimine taşıyan bir dizi kategoriler sunan –tersine çevirme, meydan okuma, çekişme– stilize edilmiş düşünce ve yazı biçimlerine bağlı Neoaristokratik estetizme dönüşür.

Baudrillard'ın çoğalan metafizik spekülasyonları kariyerindeki bir başka dönüm noktası olan *Les stratégies fatales*'da (1983) [Ölümcül Stratejiler] belirgindir. Bu metin bütünüyle kontrol dışı nesne dünyasının “müstehten” çoğalmasında anlama, kavramsallaştırma ve denetleme girişimlerini aşan nesnelere öznel üzerindeki zaferine dair garip bir metafizik senaryo sunar. “Kendinden Geçme ve Edilgenlik” [Ecstasy and Inertia] tartışmasında Baudrillard çağdaş toplumda nesnelere ve olayların kendilerini nasıl aştığını, güçlerinin büyüdüğünü ve genişlediğini tartışır. Nesnelere “kendinden geçmesi,” aşırı çoğalması ve genişlemesidir; kendinden geçme kendisinden öteye veya kendinden dışa gitmek gibidir: Modadaki güzel güzelden daha güzeldir, televizyondaki gerçek gerçekten daha gerçek, pornografideki seks seksten daha sekstir. Bundan dolayı kendinden geçme; müstehtenliği (her şey açık ve aşikârdır) ve Baudrillard'ın daha önce tanımladığı hipergerçekliği başka bir seviyeye taşıyan, iki katına çıkaran ve yoğunlaşan bir biçimdir. Çağdaş topluma dair tasavvuru denetimsiz büyüme ve çoğalma sarmalında bütün rasyonel sonları ve sınırları aşarak her zamankinden daha fazla mal, hizmet, enformasyon, mesaj veya talebi genişleten ve salgılatan bir büyüme ve *aşırı büyüme (croissance et excroissance)* sergiler.

Büyüme, hızlanma ve çoğalma aşırılıklara ulaşmış olsa da Baudrillard aşırı büyümeyle birlikte (malların artışı) edilgenliğin kendinden geçmeye eşlik ettiğini iddia eder. Büyüme süreci özneye felaket sunar. Sadece nesne dünyasının hızlanması, çoğalması, şans ve belirlenimsizliğin tesadüfiliğini baskın hâle getirmez nesnelere oyununa düşkünlükten ilgisiz, uyuşuk ve edilgenlik içinde olan tükenmiş özneye nesne

---

⁶ Baudrillard ve Feminizm hakkında bakınız: Goshorn, Keith. (1994). “Valorizing ‘the Feminine’ while Rejecting feminism? – Baudrillard’s Feminist Provocations” in Kellner 1994: 257–291 and Grace, Victoria. (2000). *Baudrillard’s Challenge: A Feminist Reading*. London: Routledge.

hükmetmeye başlar.

Nesne dünyasının özne üzerinde artan gücü Baudrillard'ın başlangıçtan beri odağında olduğundan projesinin temelinde devamlılık vardır. Erken dönem yazılarında tüketim toplumunda emtianın bireyleri büyüleme tarzlarını; şeyler dünyasının, nesnelere sisteminin parçası olan gösterge değeri failliği ile kod vasıtasıyla emtia dünyasının kazandığı artan yeni değer biçimlerini araştırdı. Çağdaş toplumunun oluşumunda gösterge değeri ve kodun; değiş tokuş değeri, kullanım değeri, üretim gibi geleneksel ekonomi politik unsurlardan daha temel olduğuna dair inancı Marksizmle yaptığı polemik şiddetlendirdi. Daha sonraki düşüncelerinde medyaya yansıma ön plana çıktı: Baudrillard'ın erken dönem bakışında televizyon nesnesi evin merkeziydi. Medya, simülasyon, hipergerçeklik ve içe patlama nihayetinde özel ile kamusal; içeri ile dışarı, medya ile gerçeklik arasındaki farkları silmeye başladı. Yıllar geçtikçe büyüleyicilik ve baştan çıkarıcılık kazanan nesne dünyasında her şey artık kamusal, şeffaf ve hipergerçekçidir.

Ölümcül Stratejiler ve sonraki yazılarında nesne özneye tahakküm eder veya “yenilgiye uğratır.” “Ölümcül stratejiler” bireylerin nesnelere stratejilerine ve hilelerine boyun eğmesi gerektiğini göstermektedir. “Banal stratejilerde” “özne daima kendisinin nesneden daha akıllı olduğuna inanır halbuki diğerlerinde [ölümcül stratejiler] nesnenin daima öznenin daha kurnaz, daha alaycı, daha parlak olması beklenir” (1983: 259-60). Banal stratejilerde öznenin nesneden daha buyurgan ve egemen olduğuna inanılır. Ölümcül strateji ise nesnenin üstünlüğünü tanıdığından nesneden yana olur, nesnenin stratejilerine, hilelerine ve kurallarına boyun eğer.

Bu eserlerde Baudrillard teorisini metafiziğin alanına dahil ediyor gibi görünür ki bu Alfred Jarry'nin geliştirdiği patafizikten derinden esinlenen metafizik türüdür. Jarry'a göre:

[P]atafizik metafiziğin ötesindeki âlem bilimidir... İstisnaları yöneten kanunları inceleyecek, evreni açıklayacak ya da daha az istikle geleneksel olanın yerine görebileceği —ya da görmesi gerektiği— bir evreni tanımlayacaktır.

Tanım: Patafizik sanallıklarını tarif ederek simgesel olarak nesnenin özelliklerine, ayırt edici özelliklerine katkıda bulunan imgesel çözümler bilimidir (Jarry 1963: 131).

Jarry'nin Kral Übü [Ubu Roi], *Patafizikçi Doktor Faustroll'un Davranış ve Görüşleri* [The Gestures and Opinions of Doctor Faustroll] (1969) eserleri —ayrıca Jarry'nin teorik patafizik açıklamaları— ile diğer edebi metinlerdeki evren gibi nesnelere gizemli yollarla hükmettiği, insanların ve olayların absürt nihayetinde bilinmeyen karşılıklı bağlantılar ve yazgı tarafından yönetilen (Fransız oyun yazarı Eugene Ionesco da bu evrene giriş için iyi bir kaynaktır.) Baudrillard'ın evreni tamamen absürt bir evrendir. Jarry'nin patafiziğindeki gibi Baudrillard'ın evrenine de sürpriz, tersine çevirme, halüsinasyon, küfür, müstehcenlik, şok ve öfke arzusu hükmeder.

Nesnenin giderek artan üstünlüğü göz önüne alındığında Baudrillard özneyi terk etmemizi ve nesnenin yanında olmamızı ister. Patafizik bir yana Baudrillard'ın karşı tarafa geçerek Descartes'tan beri Fransız düşüncesine hâkim olan öznelğin felsefesini bitirmeye uğraştığı görülür. Descartes'ın *kötü cini (malin genie)* —şeytani zekâsı— aşikâr olmayan şeyleri kabul etmesi için onu baştan çıkarmaya uğraşan nihayetinde üstünlük sağlayabildiği öznenin bir hilesiydi. Baudrillard'ın “kötü ruhu” Descartes'ın karşı karşıya kaldığı öznenin epistemolojik aldatmacalarından daha kötüsü nesnenin öznel felsefesinin sonunu istemesi ve ölümcül yazgıyı inşa etmesidir. Bu nedenle Baudrillard'a göre insanlar nesnenin hâkimiyeti döneminde yaşamaktadır.

4. 1990'lara Girerken: İçkin Tersine Çevirmeden İmkânsız Takas'a

1980'lerde Baudrillard şeylerin zıddına dönüştüğü “içkin tersine çevirme” —anlam ve etkilerdeki ani dönüş veya tersine çevirme— görüşünü ileri sürdü. Baudrillard'a göre üretim toplumu, simülasyona ve baştan çıkarmaya geçiş yapıyor ve Foucault'un teorize ettiği panoptik, baskıcı güç medya ve enformasyon toplumunun sinik ve baştan çıkarıcı gücüne dönüşüyordu. 1960'larda savunulan özgürlük gönüllü köleliğin bir biçimi oldu; hâkimiyet öznenin nesneye geçti, bireyler simülasyon ve sanallık düzeninde tuzağa düştü, devrim ve özgürleşim (*emancipation*) kendi zıddına dönüştü. Böylelikle Baudrillard'ın “içkin tersine çevirmesi” her şeyin kendi zıddına döndüğü Horkheimer ve Adorno'nun *Dialektik der Aufklärung*'un (1972) [Aydınlanmanın Diyalektiği] yoldan çıkmış biçimidir. Adorno ve Horkheimer'a göre örgütlü ve yüksek teknoloji kapitalizm dönüşümünde Aydınlanma, egemen biçimler; kültür, kültür endüstrisi; demokrasi, kitle manipülasyonunun bir biçimi; bilim ve teknoloji, toplumsal tahakküm aygıtlarının önemli bir parçası hâline gelir.

Baudrillard tersine çevirme kavramı ile paradoksal ve nihilistik metafizik görüşüne, düşüncelerinin giderek kapalı, parçalı ve zor hâle geldiği 1990'lar ve 2000'lerde devam etti. On yıl boyunca Baudrillard akademik ve medya süper starı rolünü oynamaya, entelektüel etkinliklerde konferans vermek ve sahne almak için dünyayı gezmeye devam etti.

1987'de Nanterre Üniversitesi'nden emekli olmasının ardından Baudrillard kendini çağdaş zamana ilişkin sert görüşlere, farklı ve sürekli gelişen teorisini yaratan felsefi tasavvurlara veren bağımsız bir entelektüel olarak çalıştı. Haziran 1987'den Mayıs 1997'e kadar Paris *Liberation* gazetesinde günün olayları ve olguları üzerine düşüncelerini yayımladı. Sonraları daha ayrıntılı hâle getireceği fikir laboratuvarına giriş niteliğindeki bu yazılarından bir kısmını *Écran total* (2002) [Tam Ekran] kitabında derledi.

1990'lardan ölümüne kadar Baudrillard gazete makaleleri yazmaya devam etmesinin yanı sıra 2007'e kadar beş ciltlik *Cool Memories* [Cool Anılar] kitabını yayımladı. Bu metinler fikirleri ve algılarındaki gelişmelerin (sıklıkla yeniden çevrimlenmiş) yanı sıra seyahatlerine ve deneyimlerine ilişkin görüşlerini bir araya getirir. Baudrillard'ın parçalı günlükleri çoğunlukla fikirlerinin bir kısmını üreten veya cisimleştiren deneyimlerini ve

sahneleri yakalarken kişisel yaşamı ve psikolojisine dair bilgiler de sunar. Genellikle tekrar eden “cool anı” kitabı ona ve fikirlerine doğrudan ulaşmayı sağladığı gibi onu günlükleri yayımlanmaya değer bulunan dünyayı gezen küresel süper star olarak onaylamaktadır.

Baudrillard ayrıca geçmiş yılların gerçek “olayı” olarak gördüğü 11 Eylül terör saldırısı, Körfez Savaşı gibi güncel konulara, küreselleşme, ABD’nin Irak’ı işgali ve günün diğer hadiselerine dair düşünceler üretti.⁷ *La Transparence du mal: Essai sur les phénomènes extrêmes* [Kötülüğün Şeffaflığı: Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme] (1993), *L’illusion de la fin* (1994b) [Son İllüzyonu], *Le crime parfait* (1996b) [Kusursuz Cinayet], *L’échange impossible* (2001) [İmkânsız Takas], *Le pacte de lucidite ou l’intelligence du mal* (2004) [Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği], *Le complot de l’art* (2005) [Sanat Komplosu] gibi eserlerinde metafizik spekülasyonlarına da devam etti. Baudrillard’ın nesne metafiziği, öznenin yenilgisi ve ironik biçimde çağdaş tarih ve politikada gezintilerini sürdürdüğü genellikle postmodern teorinin diğer yorumlarıyla arasına mesafe koymasına karşın güncel olaylara ilişkin fikirlerini ve/ya açıklamalarını içeren görüşlerini de bir araya getiren bu metinler postmodern *kopuş (coupure)* alanında tarihte bir kırılma olduğunu kabul etmeye devam etti.⁸

Sosyoloji fakültesinden emekliliğiyle felsefi itkisi özgürleşen Baudrillard günlük derlemelerinin ve ara sıra günün konularına değinmesinin yanı sıra daha felsefi ve yoğun teorik metinler üretti. 1980’lerde kullanmaya başladığı ve çoğunlukla benzer fikirleri ve anlatıları tekrarladığı parçalı ve kısa denemelere, aforizmalara, anlatılara ve özetlere 1990 sonrası metinlerde de devam etti. Kitaplarında 1980’lerin yarı metafiziksel bakış açısını geliştirirken yeni fikirler ve konular da üretti. Bunlar şok edici ve skandal olmasına karşın çoğu kez eğlencelidir de. Marksizm, postyapısalcı teori ve çağdaş düşüncenin diğer biçimleriyle sürekli diyalog hâlindeki yazıları güncel toplumsal koşullara dair süre giden yorumların yanı sıra özgün teorik bakış açısı üretmenin birleşimi olarak görülebilir. Ancak rakip düşünce modellerine karşı 1970’lerin sert ve odaklanmış polemiklerinden sonra teoriyle ilişkisi çoğu zaman konu dışı ve önceki fikirlerin yeniden çevriminden ibarettir. İronik biçimde çağdaş zamandaki teori ve politikanın düşüşüne dair tezlerini gösteren bir geçmiş teori (*retro-theory*) olması muhtemeldir.

Kötülüğün Şeffaflığı kitabında Baudrillard daha önce ayrılan ekonomi, sanat, politika

---

⁷ Bu çalışmada; Diğer İnternet Kaynakları içindeki Kellner (2005) “Baudrillard, Globalization and Terrorism: Some Comments on Recent Adventures of the Image and Spectacle on the Occasion of Baudrillard’s 75th Birthday,” bağlantısına bakınız.

⁸ Baudrillard’ın postmodern teorisyen olmadığını ve postmodern söylemle ilgisinin bulunmadığını savunanlara karşı (örneğin; Gane 1991 ve 1993); Baudrillard’ın postmodern kavramını 1990’lardaki kitaplarında kullandığı (Baudrillard 1994b: 23, 27, 31, 34, 36, 107 ve muhtelif sayfalarda; Baudrillard 1996a: 36, 70 ve muhtelif sayfalarda) gösterilebilir. *Kusursuz Cinayet* (1996b) kitabında postmodern söylemini tek başına kullanmaz. Ancak “kusursuz cinayet” olarak nitelendirdiği, önceki gerçeklik düzenine karşıt yeni sanal düzeni izah ederken büyük ölçüde klasik simülasyon, hipergerçeklik, içe patlama kategorilerinden yararlanır (Bakınız: 16, 83, 125, 128 ve muhtelif sayfalarda). “Jean Baudrillard und die Kunst: Eine Hommage zu seinem 75. Geburtstag,” konferansında Baudrillard defaatle sanattaki ve kültürdeki radikal dönüşümlerin “insanların kökten antropolojik değişimleriyle” bağlantılı olduğundan bahsetti. İşaret etmek için çoğunlukla “postmodern” kavramının kullanıldığı kopuşlardır bu.

ve cinsellik alanlarının birbirinin içine çöktüğü bir durumu betimledi. Sanat varoluşun bütün alanlarını etkilerken, sanatsal avangardın sanatın hayatı bilgilendirme hayalinin gerçekleştiğini ileri süren Baudrillard'a göre gündelik hayatta kendini göstermesiyle birlikte sanat ayrı ve aşkın bir fenomen olarak yok oldu.

Baudrillard her şeyin politik, cinsel ve ekonomik hâle geldiği “trans-politika,” “trans-cinsellik” ve “trans-ekonomi” fenomenleriyle bağlantı kurarak sanat gibi alanların özgünlüklerini, sınırlarını ve farklılıklarını kaybettiği durumu “trans-estetik/aşkın estetik” olarak tanımlar. Değer, yargı veya zevk kriterlerinin artık olmadığı ve normatifin işlevinin kayıtsızlık ve edilgenlik batağına saplandığı karmakarışık bir durumla sonuçlanır. Dahası Baudrillard her yerde sanatın çoğaldığını görmesine ve *Kötülüğün Şeffaflığı*'nda “Sanata dair konuşmanın hızla arttığını” (14) yazmasına karşın yine de sanatın gücü —macera olarak sanat, gerçekliğe karşıt sanat, yanılısama yaratan sanat, başka bir boyut olarak sanat vb.— yok olmuştur. Sanat her yerdedir fakat sanatı diğer nesnelere ayırmak için “artık temel kural, yargı ve zevk kriteri yoktur” (14). Baudrillard'a göre, çağdaş bireyler zevke karşı kayıtsızdır ve yalnızca hoşnutsuzluk gösterirler, “zevkler artık belirlenemez” (72).

Hâl böyle iken, çağdaş toplum düzeninde görüntülerin, biçimin, çizginin, rengin, tasarımın çoğalışı olarak sanat her zamankinden çok daha köktendir: “Toplumumuz estetikleşmeyi, kültürün bütün biçimlerinin —anti-kültürel biçimlerin de dahil olduğu— terfi etmesini, temsil ile anti-temsilin bütün modellerinin göklere çıkarılmasını sağlamıştır” (16). Baudrillard “Batı'nın en büyük girişiminin dünyanın ticarileştirilmesi, her şeyin yazgısının metanın yazgısına bağlaması olduğu söylenir çoğunlukla. Oysa en büyük girişimi dünyayı estetikleştirilmesi, kozmopolit gösteri hâline getirmesi, görüntülere dönüştürmesi, semiyolojik olarak düzenlemesidir” (16) demektedir.

Postmodern medya ve tüketim toplumunda her şey görüntü, gösterge, gösteri, trans-estetik nesne hâline gelir tıpkı her şeyin trans-ekonomik, trans-politik ve trans-cinsel olması gibi. “Estetiğin *maddileşmesi*,” sanatı umutsuzca simüle etmeye, önceki sanat biçimlerini ve tarzlarını kopyalamaya ve karıştırmaya, her zamankinden daha fazla görüntü ve sanatsal nesne üretmeye eşlik eder. Fakat biçimlerin ve zevklerin “baş döndürücü eklektizmde;” klasik ve modernist anlamda sanatın yerini yalnızca görüntü, yapıt, nesne, simülasyon veya meta almıştır. (Baudrillard gittikçe artan bir biçimde sanat eserlerinin fahiş fiyatlarının farkındadır fakat değer hiperuzamındaki “bir tür uzay operası” (19), fırlayan değerlerin kendinden geçmesinin kanıtı olarak ele alır.)

Kusursuz Cinayet (1996b) eseri Baudrillard'ın felsefi düşüncelerinin paradoksal ve ironik tarzı bakımından zengindir. Günümüz medya ve teknoloji toplumunda aşkın gerçeklik olumsuzlamasının “gerçeğin yok edilmesi”ni içeren “kusursuz bir cinayet” olduğunu ileri sürer. Görünüm, görüntü ve yanılısama dünyasında gerçekliğin izlerinin gerçeğin yanılısamasını beslemeye devam ettiğini ancak gerçekliğin ortadan kalktığını iddia eder.

Yüksek teknolojik toplumda sanallaşmaya yönlendirilen hayatın ve dünyanın bütün

kusurları sanal gerçeklikte yok edilir fakat bu gerçekliğin kendisini de yok etme kusursuz cinayettir. Eleştiriyi ironiye çevirmeye ve gerçeğin ölümünü sanat biçimine dönüştürmeye çağıran Baudrillard “post-eleştirel” ve “felaket” durumunun önceki kavramsal dünyamızı önemsiz hâle getirdiğini ileri sürer.

Baudrillard akademik felsefeden oldukça uzak geleneksel düşünce ve söylem biçimlerini sorgulayan düşünce dünyasına girdi. Yeni felsefi bakış açısı arayışları sadık küresel izleyici kazandırdı fakat aynı zamanda aşırı ironi, kelime oyunu ve entelektüel oyunları nedeniyle eleştiri de aldı. Yine de onun çalışması geleneksel ve çağdaş felsefeye bir provokasyon, çağdaş dünyada hakikat ve gerçeklik gibi eski felsefi sorunları yeni yollarla ele alarak düşünürlerle meydan okumadır.

Baudrillard *İmkânsız Takas*'ta düşüncelerindeki çizgisini sürdürdü. Üç bölümden oluşan kısa denemeler dizisinde kavramlarla dünya, teoriyle gerçeklik ve özneye nesne arasındaki “imkânsız takas” kavramını geliştirdi öncelikle. Kavramla nesnelere, düşünce sistemleriyle dünya arasındaki ölçülemezliği tartışarak gerçeği yakalamak isteyen felsefi girişimlere saldırdı. Baudrillard'a göre, ikincisi daima ilkinden kaçır. Bundan dolayı felsefe hakikati ve kesinliği elde etmenin, temel kurmanın ve/ya savunulabilir sistem yaratmanın mümkün olmadığı “imkânsız bir takastır.”

Geçmişe bakıldığında, Baudrillard'ın özne/nesne ayırımına dair felsefi oyunu, özneyi terk etmesi, nesnenin tarafına geçmesi düşüncelerinin esas yönüdür. Batı düşünündeki; nesne tarafı ile egemenliğin kötü, öznenin kültürlüleşmesi ile nesneye egemenliğin iyi olarak görüldüğü iyi-kötü dikotomisini betimler. Baudrillard'ın düşüncesi kökten düalistiktir ve gerçeklik yerine görünümün, hakikat yerine yanılsamanın, iyi yerine kötünün, erkek yerine kadının tarafında yer almak gibi bayağı olarak alay edilen Batı düşüncesinin bir dizi dikotomisi içinde konum alır. *Kusursuz Cinayet*'te, Baudrillard gerçekliğin yok olduğunu insanların sadece görünüm dünyasında yaşadığını söyler. Bu evrende kesinlik ve hakikat imkânsızdır. *İmkânsız Takas*'ta da “Yanılsama temel kuraldır” iddiasında bulunarak yanılsamadan yana konum alır.

Baudrillard aynı zamanda dünyanın anlamsız olduğunu ve anlamsızlığı tasdik etmenin özgürleştirici olduğunu iddia etmektedir. “Dünyanın anlamsızlığını kabul edebilirsek nihai yönlerine dair endişe duymadan biçimlerle, görünümlemlerle, dürtülerimizle oynayabilirdik... Cioran'ın söylediği gibi, hayatın bir anlamı olduğuna inana kadar yenik değiliz bu noktadan sonra yeniğiz çünkü hayatın bir anlamı yok” (2001: 128). Baudrillard'da en tartışmalı olan iyiyi; karşısı ve karşıtı olan kötü ile bir tutmasıdır. Kuşkusuz düşüncesinin şüphecilik, sinizm ve nihilizm ile karışık Mani (*Manichean*) ve Gnostik (*Gnostic*) boyutu vardır.⁹ Adorno'nun da daha önce yapmış olduğu bir tartışma olarak yapısöküm konusunda; özne/nesne dikotomisini eleştirir. Çünkü birbirleriyle

---

⁹ Yorumcuların büyük bir kısmı Baudrillard'ın ironik şüphecilikle bir araya getirdiği, kötülük ilkesiyle özdeşleşen ilginç Mani ve Gnostisizm karışımına işaret etmektedir. Bu karışım; felsefe ve diğer kategorilerle oynayan, standart felsefi kuramsallaştırmayı alaşağı eden ve kışkırtıcı alternatifler sunan şüpheciliğin ve nihilizmin yegâne biçimidir. Farklı yaklaşımlar için bakınız: Smith, 2004 ve Woodley, 2009.

bağlantılı olan özne ya da nesne, iyi veya kötü tarafında yer almak imkânsızdır, özne olmadan saf nesne olmayabilir veya tam tersidir.¹⁰ Baudrillard'ın düşüncesi diyalektik değil içgüdüsel olarak düalistiktir. Düşünceleri, rakip teorileri, konuları ele alarak ve saldırarak düalizmle yaptığı düelloda agnostik olduğunu açıkça söyler. Çelişkiler Baudrillard'ı rahatsız etmez bilakis bu çelişkileri olumlar. Bu nedenle Baudrillard ile katı felsefi temelde tartışmak hüner ister ve yazma biçimini, teori kurgu nosyonunu (Bakınız: 5. Bölüm) kavramak, öne çıkan yönlerini ve etkilerini kullanmak gerekir.

5. Teori Kurguları: Çağdaş Zamanda Baudrillard

Baudrillard “teori kurgusu” olarak tanımladığı aynı zamanda “simülasyon teorisi” ve “beklentisel teori” dediği şeyi geliştirir. Bu tür “teori” bütün çağdaş teorileri sürekli aştığına inandığı tarihsel olayları simüle etmeye, anlamaya ve öngörmeye çalışır. Güncel durumun çoğu bilim kurgudan veya fütürist bir toplumun teorik projeksiyonlarından daha fantastik olduğunu iddia eder. Bu nedenle teori yalnızca bugünü kavramaya ve geleceği öngörmeye çalışabilir. Oysa Baudrillard sosyal, politik analist ve tahminci olarak karışık bir sicile sahiptir. Genellikle yüzeysel ve hedeften uzak bir politik analisttir. 1989'da yayımladığı “Anoreksik Kalıntılar” [*Anorexic Ruins*] denemesinde Berlin Duvarı'nı; komünizm ve kapitalizm arasındaki durağanlığın bir göstergesi olduğunu, “olaysızlığı” ve tarihin sonunu imlediğini, daha fazlasının olmayacağı donmuş anoreksik bir tarihin göstergesi olarak gördü. Kısa bir süre sonra yaşanan olağanüstü olaylar Baudrillard'ın kalıcı olarak değerlendirdiği duvarı yıktı ve yeni tarihsel çağ açtı.

Baudrillard, Soğuk Savaş çıkmazını uzun zaman önemli değişim yaşanmayacak yerleşik donmuş bir tarih olarak değerlendirdi. 1970'lerin ortalarında Vietnam savaşı; daha rasyonelleşmiş ve modernleşmiş Çin, Rusya ve Vietnam'ı dünya ekonomisine ve politikasına dahil etmenin bir “gerekçesi” olarak gördü (Baudrillard, 1983a: 66). Körfez Savaşı'nı ele alan kitabında bu iddiasını tekrar etti (1995: 85). Dolayısıyla Vietnam Savaşı'ndaki politik çıkarları, savaşın nedenlerini, kapitalist ve komünist bloklar arasındaki mücadelelerin önemini görmekte başarısız oldu.¹¹

Baudrillard'a göre, New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kuleleri de kapitalist ve komünist sistem arasındaki donmuş tarihi ve durağanlığı simgeliyordu. Sonradan aşırılıklar, yanılısamalar ve öngörülmeleyen sonuçlar doğurarak akıl dışı hâle gelen gelişmiş teknolojik düzen üreten sistem; her zamankinden daha fazla unsuru bir araya getirdiğinden tarihi genişleyen teknolojik rasyonalitenin kendi zıddına dönüşmesi olarak gördü. Ancak bu oldukça soyut analiz biçimi; teknolojik rasyonalitenin nasıl inşa edildiğini

---

¹⁰ Bkz.: Derrida, Jacques. (1976). *On Grammatology*, Baltimore and London: John Hopkins University Press ve Adorno, Theodor W. (1973). *Negative Dialectics*, London: Routledge.

¹¹ Komünizmin çöküşüne dair bkz.; Kellner, Douglas. (1995). “The End of Orthodox Marxism,” in *Marxism in the Postmodern Age*, edited by Jack Amarglio, et al. New York, Guilford Press: 33–41 and Kellner, Douglas. (1995). “The Obsolescence of Marxism?” in *Whither Marxism?* edited by Bernd Magnus and Stephen Cullenberg. London and New York: Routledge: 3-30.

ve işlevselleştirildiğini, nasıl ve niçin sonuca ulaşamadığını analiz edecek tarihsel belirleyicileri engelledi. Piyasa sisteminin kısmen küreselleşmiş rasyonalizasyonunu, iki kutuplu dünya düzenini sona erdirmeye yanıt olarak ortaya çıkan küresel kapitalizmin krizlerinin ve yeniden inşasının, kökten dinciliğin yükselişinin, etnik çatışmanın, küresel terörizmin yarattığı çalkantı ve düzensizliği de örttü.

Körfez Savaşı'nın gerçekte İslam'ı Yeni Dünya Düzeni'ne sokmaya hizmet ettiğini ileri sürerek Yeni Dünya Düzeni'ni dünyayı daha rasyonalize etme çabası olarak gören Baudrillard daha önceki görüşlerine benzer bir konum aldı (1995: 19). Fiili savaş çıkmadan birkaç gün önce yayımlanan *La Guerre du Golfe n'a pas eu lieu* [Körfez Savaşı Olmadı] kitabında “zayıf olaylar” ve donmuş tarih kavramlarını yineledi. Baudrillard'ın aksine Körfez Savaşı yaşanmasına karşın savaşın “gerçekte yaşanmadığını” iddia ettiği bölüm ile savaş sonrasında medya gösterisi olduğunu savunarak savaşın “olmadığını” ileri sürdüğü çalışmalarını yayımlamaya devam etti. Baudrillard'ın görüşleri olayları anlamamıza yardımcı olmadığı gibi çağdaş politik gösterilerdeki medyanın rolünü kavramamıza da yardımcı olmadı. Çünkü savaş gibi karışık olayları simülasyon ya da hipergerçeklik gibi kategorilere indirgemek, medyanın sanal ve yüksek teknoloji yönünü açıklamasına rağmen bütün somut belirleyicileri de yok eder. Yalnız Baudrillardcı postmodern kategoriler, insanların simüle edilmiş olaylara dalmaktan memnun göründükleri medya ve bilgisayar dünyasındaki kültür dinamiklerinden bazılarını kavramaya yardım eder. (1991'deki Körfez Savaşı'nın, 1994-1996 arası O. J. Simpson'ın duruşmalarının, Clinton'ın seks skandallarının, 1990'lar boyunca çeşitli diğer medya gösterilerinin ve üçüncü bin yılın başlarındaki 11 Eylül terör saldırılarının büyüleyiciliğine şahit olma).¹²

Son İllüzyonu kitabında Baudrillard tarihin, politikanın ve metafiziğin güncel yanılması olarak gördüğü şeye doğrudan saldırır. Çağdaş tarihin donmuş, buzul durumda, Doğu ile Batı arasındaki çıkmazda ortaya çıktığını söyleyerek yanlış politik öngörülerini cesaretle örtbas etmeye çalışır. Ona göre; caydırıcılık sistemi donmuş, artık dramatik hiçbir şey olmayacak, Körfez Savaşı çıkmayacak ve tarihin sonuna gelmişti. Baudrillard 1989-1991 arasındaki dramatik olaylar karşısında “zayıf olaylar,” olayların hâlâ grevde olması, tarihin yok olduğu hipotezlerini devam ettirmek için retorik hileler ve felsefi analizlerle dolu çantasını açar.¹³ Politik çatışmalar ve ayaklanmalar, yenilikler ve devrimler, özerk ve yaratıcı özne, ilerleme, demokrasi, Aydınlanma ve benzeri söylemleriyle birlikte modernitenin tarihsel bir çağ olarak sona erdiği iddiasına devam eder. Bu söylemlerin, güçlü fikirlerin bittiğini banal eklektizm, eylemsiz içe patlama ve aynının ebedi yeniden çevriminin belirleyici olduğu postmodern çağda yaşandığını ileri sürer.

---

¹² Medya gösterilerinin sistematik çalışmaları için bakınız: Kellner, 2003a ve 11 Eylül terör gösterisi için de bakınız: Kellner, 2003b.

¹³ Baudrillard sonraki yazılarının birinde Berlin Duvarı'nın yıkılışını “tarihin büyük pişmanlığına yakın bir şeyi gösterdiğini” kabul eder isteksizce. (Baudrillard, 2000: 39). Döneme dair politik yazıları *Tam Ekran*'da derlendi (Baudrillard, 2002).

Baudrillard'a göre komünizmin çöküşüyle 1990'ların sonunda güçlü fikirler, çatışmacı devrim dünyası ve evrensel özgürleşim çağı sona erdi. Komünizm kendi edilgenliğinde çöktü, bunu ideolojik veya askeri savaş yapmadı, içeriden kendini yok etti, kendi içine patladı. Muhaliflerinin güç içerisinde emilimiyle birlikte artık güçlü fikirlerin, muhalefet ve direnişin, eleştirel aşkınlığın çatışması kalmadı. Eski komünist rejimlerinin kapitalist dünya piyasası, liberal demokrasi sistemi içine yerleşmesiyle birlikte Batı ona karşı savaşılacak Öteki değildi. Batı dünyasına karşı yaratıcı veya ideolojik gerilim, küresel alternatif kalmadı.

Baudrillard konferanslarını derlediği *The Vital Illusion* (2000) [Hayatî İllüzyon] kitabında klonlama, tarihin sonu ve gerçeğin yok oluşu gibi eski fikirlerinin yeniden çevrimiyle yeni bin yılın gelişini kutladı. Baudrillard'a göre (2000) klonlama hayat döngüsünü yenilgiye uğratma, ölümsüzlük fantezisiyle bağlantılıdır. Dolayısıyla soğubilimin (*cryogenics*) —tıptaki gelişmeler sonucu gelecekte yeniden yaşatabilmek umuduyla ölümlerin dondurulması— patlayan küresel bir endüstri olması şaşırtıcı değildir. Baudrillard dijital çağda insan türünün sanal varoluşa hazırlanırken tarihin sona erdiğini ve gerçekliğin sanallaştırmayla öldürüldüğünü iddia eder ve büyük tarihsel olayların yaşanmamasıyla hayatın, düşüncenin gittikçe sıkıcı hâl aldığı çağdaş dönemin, zayıf olaylardan biri olmasından şikâyet eder.

11 Eylül terör saldırılarından çok kısa bir süre sonra 2 Kasım 2001'de Baudrillard'ın "L'esprit du terrorisme" [Terörün Ruhu] başlıklı makalesi *Le Monde*'de yayımlandı. Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a saldırıların "güçlü olay" inşa ettiğini, saldırıların "üst düzey olay, olayların atası, gerçekleşmemiş bütün olayları kendi içinde birleştiren saf olay" olduğunu ileri sürdü. Baudrillard "olay grevi"nin bittiğini, çağdaş tarihin dinamikleri ve olayları üzerine yoğun bir biçimde odaklanmaya devam ettiğini açıkladı.

Baudrillard önceden yapmış olduğu kategorileştirmelerle 11 Eylül ve sonrasındaki Terör Savaşı arasındaki ilintileri ortaya sererek en provokatif çalışmalarından bazılarını üretti. 11 Eylül meydana geldiğinde uzun zamandır terörizm hakkında yazıyordu ve küreselleşmeye yoğunlaşmıştı. *Le Monde*'daki makalesiyle görüşlerini hemen açıkladı ardından terör gösterisine ilişkin meydan okuyucu ve tartışmalı kitaplardan biri olan *L'Esprit du terrorisme: Requiem pour les Twin Towers* (2002a) [Terörizmin Ruhu: İkiz Kulelere Ağıt] tercüme edildi ve genişletildi. Baudrillard'a göre, 11 Eylül saldırıları, "oyun oynayan ve oyunun kurallarını yalnızca kargaşaya çıkarmak için elinde tutan ... egemen gücün bütün silahlarını elinden alan eylem biçimindeki" yeni bir tür terörizmi temsil eder. Çünkü, teröristler uçakları, bilgisayar ağlarını ve Batı toplumuyla ilişkili medyayı terör gösterisi üretmek için kullandı. Saldırıları küreselleşme sistemiyle Batı kapitalizmi ve kültürünün; "terörizm ruhu" ile ve potansiyel terörist saldırılarıyla her zaman her yerde karşı karşıya olduğu küresel terör korkusuna yol açtı.

Baudrillard'a göre, "11 Eylül'den beri yapılan konuşmalar ve yorumlar hem olayın kendisindeki hem de sergilediği büyüleyicilikteki devasa post-travmatik duygusal boşalımı açığa vurmaktadır. Terörizme karşı ahlâki kınama ve kutsal birlik, küresel süper gücün

imha edildiğini görünce hissedilen olağanüstü sevinçle doğru orantılıdır. Teröristlerin; sistemin terörizmin çoklu meydan okumasına aşırı tepki vereceğinin farkına vardığını söyleyen Baudrillard'a göre; "Terörist model, gerçekliğin aşırılığını ortaya çıkarmak ve sistemin bu aşırılığın altında kaldığına göstermektir."

Baudrillard'ın bakışında; 11 Eylül saldırıları "kendisiyle savaşılan muzaffer küreselleşmenin çatışmasını" ve "dördüncü dünya savaşının" ortaya çıkışını temsil etti: "İlk olarak Avrupalı üstünlüğü ve sömürgecilik çağına, ikinci olarak Nazizm'e üçüncü olarak Komünizme son verdi. Her biri bizi şimdilerde neredeyse sonuna gelinen her yerde muhalif ve düşman güçleriyle mücadele eden günümüz tek dünya düzenine giderek yakınlaştırır. Bu fraktal karmaşıklık savaşı, hücrelerde direnen antikorlar gibi dünya çapında isyankar ayrıksılığa (*singularitry*) karşı sürdürülmektedir. (Sokal ve Bricmont [1998], Baudrillard'ı bilimsel terminolojiye ait metaforları kullandığı için eleştirdi.)

Yorumunun Fransız gazetelerinde yayımlanmasından hemen sonra İngilizce ve diğer dillere tercüme edilmesi üzerine *Le Monde*'daki şu ifadeleri nedeniyle terörizmi temize çıkarmakla suçlandı: "Çünkü hem bugün dünyaya yayılan şiddeti hem de aklımızdaki terörist imgelemine (bilgimiz olmadan) doğuran tahammül edilemez bir süper güçtü ABD. Böyle güçlü bir hegemonun yıkılmasını hayal etmekten başka bir şey yapamayan dünyanın bu yıkımı hayal etmesi. İşte bu gerçek Batı'nın ahlaki vicdanı için kabul edilemez. Ancak yine de bu bir gerçek, örtbas etmek için bütün komplo retoriklerinin duygusal şiddetine direnç gösteren bir gerçek. Nihayetinde, bunu onlar yaptı fakat biz istedik."¹⁴

Görüşlerinin düşmanca, anti-Amerikancı veya terörizmi meşrulaştırma olduğuna dair kendisine yöneltilen suçlamalara Baudrillard; "cinai saldırıyı övmem, bu aptalca olurdu. Terörizm baskıya ve kapitalizme karşı çağdaş devrim biçimi değildir. Bunu açıklayabilecek ideoloji, amaç mücadelesi hatta İslami köktendincilik bile yok. ... Hiçbir şeyi övmedim, hiç kimseyi suçlamadım, hiçbir şeyi temize çıkarmadım. Mesajı veren ile mesaj karıştırılmamalı. Sadece kontrolsüzce yayılarak kendi yıkımının koşullarını yaratan küreselleşmenin süreçlerini çözümlenmeye çalıştım" diyerek kendisini savundu.¹⁵

Esasen Baudrillard küreselleşme hakkında provokatif düşünceler de üretti. "La Violence du Mondial" [Küresel Şiddet] makalesinde; evrenselin "insan hakları, özgürlük, kültür ve demokrasi" ile küreselleşmesinin ise teknoloji, piyasa, turizm ve enformasyon ile özdeşleştiğini söyleyerek küresel ile evrenseli ayırdı.¹⁶ "Küreselleşme tersine çevrilemez gibi görünürken, ... evrenselleşme sona ermek üzeredir." Baudrillard başka bir yerde şunları yazıyordu: "... yeni ve güncel fikir olarak özgürlük zaten zihinsel ve geleneksel bakımdan etkisini kaybediyor ve liberal küreselleşme tam ters biçimde doğuyordu: Polis devletinin küreselleşmesi, bütüncül kontrol, terör gerekçeli 'kanun ve düzen' önlemleri.

---

¹⁴ Jean Baudrillard, cited in Goldblatt 2001 (Other Internet Resources). Goldblatt; Jean Baudrillard'a atıfta bulundu ve o dönemdeki Fransız karşıtı söylemi yeniden üretti.

¹⁵ Baudrillard, Jean. (2002). "This is the Fourth World War," *Der Spiegel*, Number 3; İngilizce çevirisi için bakınız: Baudrillard, 2004 (Other Internet Resources).

¹⁶ Baudrillard, Jean. (2002). "La violence du Mondial," in *Power Inferno*, Paris: Galilee, pp. 63–83; İngilizce çevirisi için bakınız: Baudrillard, 2002 (Other Internet Resources).

Teokratik toplumlara benzer şekilde deregülasyon (kuralsızlaştırma) sınırlılıklar ve kısıtlamalarla son bulur.”¹⁷

Pek çok kişi küreselleşmeyi; piyasa ekonomisi, demokrasi, teknoloji, göç ve turizmin bir matriksi, fikirlerin ve kültürlerin dünya çapında dolaşımı olarak görür. Baudrillard — merakla— küreselleşmeyi demokrasi ve insan haklarının zıttı olmakla suçlayan küreselleşme karşıtı hareketten yana tavır alır. Küreselleşme temel olarak “tekil”i ve heterojenliği parçalayan homojenleşme ve standardizasyon sürecidir. Ancak Baudrillard, küreselleşmenin eş zamanlı olarak homojenliği, melezleşmeyi, farklılığı üretmesi, kurumsallaşma karşıtı küreselleşme hareketinin sosyal adalet, demokratikleşme ve haklar için savaşı gibi ölmekte olan evrenselleşmeyle bağlantı kurduğu unsurlar arasındaki çelişkileri dikkate almakta başarısızdır. Aslında hak ve adalet mücadelesi küreselleşmenin önemli bir parçasıdır. Baudrillard’ın insan haklarını, demokratikleşmeyi ve adaleti küreselleşmenin yok ettiği eskimiş evrenselleşmenin parçası olarak sunması teorik ve politik olarak sorunludur.¹⁸

11 Eylül’den önce Baudrillard küreselleşme ve teknolojik gelişmenin; insanların medyanın, siber uzamın, sanal kültürün hiper ve sanal gerçekliklerinde sönümlenmesiyle bireyselliğin, toplumsal mücadelenin, eleştirinin, gerçekliğin kendisini yok ettiği standardizasyonu ve sanallaşmayı ürettiğini gördü. Gerçekliğin yok oluşunu *Kusursuz Cinayet* (1996a) kitabında inşa etti ve *Hayatî İllüzyon*’da detaylandırdı. Burada Baudrillard kendisini “kusursuz cinayet”in failinin, gerçekliğin katilinin, “modern tarihin en önemli olayının” izini süren bir dedektif olarak tanımlar. Onun yinelenen teması, enformasyon ve simülakr alanında gerçeğin yıkımı ve yok oluşunun ardından yanılsama ve görünümün hükümranlığıdır. Nietzscheci biçimde; artık hakikat ve gerçekliğin yanılsamalar olduğunu, yanılsamaların hüküm sürdüğünü dolayısıyla insanların illüzyona ve görünüme saygı göstermesi gerektiğini, hayali hakikat ve gerçeklik arayışının bırakılmasını söylemektedir. Yine de 11 Eylül saldırıları ve sonrasındaki Terör Savaşı’nda küresel arenada ihtilaf ve çatışma patlak verdi. Küresel kapitalizmin sönümleyemediği ve özümseyemediği görünen heterojen güçler ortaya çıktı ve bu da yoğun çatışma dönemi gibi görünen şeyleri yarattı. Thomas Friedman gibi ideolojik küreselleşme savunucuları küreselleşmenin karanlık tarafları olduğunu, ağ oluşturma, karşılıklı ilişkiler ve süreçler üretmesinin yanı sıra çatışma da ürettiğini kabul etmek zorunda kaldılar. Kuşkusuz mevcut Terör Savaşı’nın ve yoğunlaşan küresel çatışmaların nasıl çözümleneceğini zaman gösterecektir.

6. Sonuç Değerlendirme

Baudrillard, Fransızca konuşulmayan ülkelerde olduğu kadar Fransa’da etkili olmadı hiç.

---

¹⁷ Baudrillard, *The Spirit of Terrorism*, p. 32.

¹⁸ Demokratikleşme, haklar ve adalet; küreselleşmenin son derece çelişkili ve tartışmalı kısmını oluşturmaktadır muhtemelen. Konu ile olarak bakınız: Kellner, Douglas. (2002). “Theorizing Globalization,” *Sociological Theory*, 20(3): 285–305.

Ölümü üzerine Fransızların anma yazılarında bu noktaya değinildi. Dünyanın dört bir tarafında hayran ve okura sahip düşünür olarak “küresel popüler”in bir örneği olmasına karşın şimdiye kadar Baudrillardcı okul ortaya çıkmadı.¹⁹ Baudrillard’ın etkisi ekseriyetle toplumsal teoriden felsefeye ve sanata kadar çok farklı disiplinlerde oldu. Bu nedenle felsefe veya belli akademik disiplinlerin ana akımı üzerindeki etkisini ölçmek güçtür.

Baudrillard modern toplum ve onun akademik disiplinlerinden postmoderne geçişin bir parçasıdır belki de en önemlisidir. Çalışmaları disiplinlerin ötesine geçerek disiplinler arası düşünceyi destekler. Klasik bilgiğe meydan okur, kabul edilen dogmaları ve yöntemleri sorgular. İlk eserleri tüketim toplumu, göstergenin ekonomi politiği, simülasyon ve simülakr, daha önceden ayrılmış olan fenomenin içe patlaması, eleştirel felsefe ve toplumsal teori içinde iken 1980’lerden sonraki çalışmalarının çoğu bilinçli biçimde klasik geleneğin ötesine geçer. Son on yıldaki çoğu röportajda Baudrillard eleştirinin enerjisini kaybettiğini iddia ederek eleştirel felsefe ve toplumsal teoriyle arasında mesafe bırakır.

Dolayısıyla Baudrillard geçmişe bakıldığında postmodernitenin yeni çağına işaret levhaları üreten ve yeni çağa dair önemli bir kılavuz olan —pek güvenilir değilse de— modernitenin sonunun transdisipliner teorisyenidir. Baudrillard’ın 1970’lerden sonraki çalışmaları mevcut eğilimleri abartarak geleceği öngören ve böylelikle mevcut eğilimler devam ederse neler olabileceğine dair erken uyarılar sunan bilim kurgu olarak okunabilir (Kellner, 1995). Pek çok çağdaş bilim kurgu yazarını, film yapımcılarını etkileyen — çalışmalarına atıfta bulunan *Matrix* (1999) filmi gibi— Baudrillard’ın bilim kurgu meraklısı olması tesadüf değildir.²⁰

Baudrillard’ın moderniteden kopuşu abartması karşısında son yirmi yıllık çalışmalarının en iyi bilim kurgu mu yoksa teori mi olarak mı okunacağı belirsizdir. Açık ki, toplumsal teorisyenlerin çağdaş gerçekliklere dair çarpıcı bakış açıları sunduğunu düşünen Baudrillard olan şeyleri gözler önüne serdiğini, olduğu gibi anlattığını düşünerek her iki tarafta da olmak ister. Ancak yine de daha kinik anti-sosyologlar Baudrillard’ın kurgularından, deneysel söyleminden, oyunlarından (*game, play*) zevk almaya özendirilir. Baudrillard, böyle girişimlere kuşkuyla bakanlara patafizik bir göz kırparken bazen zamanımızın gerçeklikleri üzerine kültürel metafizikçilerin çalışmalarını ciddi düşünceler olarak okumaya çağırır. Ayrıca Baudrillard’ın felsefi yazıları filozofların ona karşı kendi konumlarını savunmaya ve çağdaş gerçeklikler ışığında belirli geleneksel meseleleri yeniden düşünmeye tahrik eder.

Dolayısıyla Baudrillard’ın en iyi bilim kurgu ve patafizik olarak mı felsefe, toplumsal

---

¹⁹ Bununla birlikte 2003’te yayın hayatına başlayan *International Journal of Baudrillard Studies* [Uluslararası Baudrillard Çalışmaları Dergisi]; Baudrillard’ın çalışmalarına dair yayınlar ve düşünceler üretmeye devam eden küresel bir Baudrillard akademisyen topluluğunun var olduğunu göstermektedir. Söz konusu dergi için Diğer İnternet Kaynakları içindeki bağlantıya bakınız.

²⁰ *Le Nouvel Observateur*’da Aude Lancelin ile Haziran 2003’te yaptığı röportajda Baudrillard film ve sanal gerçeklik tasavvuru ile arasına mesafe koydu. İngilizce çevirisi için bakınız: Baudrillard, 2003 (Other İnternet Resources).

teori, kültürel metafizik olarak mı, 1970'lerden sonraki çalışmalarının hakikat veya kurgu göstergesi olarak mı okunacağına karar vermek güçtür. Baudrillard'ın nesnelere sistemi ve tüketim toplumuna dair ilk eleştirel araştırmaları çağdaş toplumsal teoriye önemli katkılar sunmaktadır. Çağdaş toplumlar meydana gelen dramatik dönüşüme, medya ve enformasyonun bir bütün olarak toplum üzerinde etkilerini anlatan yeni bir simülasyon biçiminin yükselişine dair 1970'lerin ortalarındaki çözümlenmeleri de özgün ve önemlidir. Fakat bu aşamada Baudrillard postmodern kırılma ve göstergeler, gösteriler ve simülasyon çöğılımını yaratan, simülasyon toplumu üreten özerk teknoloji ve göstergeler oyunu vazeden teknolojik determinizm ve semiyolojik idealizm tuzağına düşer. Baudrillard klasik toplumsal teorinin varsayılan özerk ve farklı ekonomi, politika, toplum ve kültür alanlarını disiplinler sınırları da aşan, içe patlayan teori lehine yok eder. Felsefe ve toplumsal teoriyi daha geniş sosyal tanı ve felsefi oyun biçimine katar.

Nihai çözümlenmede, Baudrillard belki de klasik felsefe ve toplumsal teori geleneğine meydan okuyan, sorgulayan provokatör olarak felsefi, toplumsal ve kültürel çözümlenme kavramları ve yöntemleri sunanlardan daha faydalıdır. Yeni postmodernitenin klasik toplumsal teorinin nesnesini —modernite— aştığını ve bu nedenle alternatif teorik stratejilerin, yazma ve teori biçimlerinin gerekli olduğunu ileri sürmektedir. 1970'lerin ortalarından 1980'lere kadar simülasyon ve postmodern kırılışa dair çalışmaları mevcut toplumsal eğilimleri yorumlamada abartıları kullanmaya devam etmesine karşın oldukça etkili paradigmatik postmodern teori, postmodernite çözümlenmesi sunarken daha çok edebi ilgiye sahip olması muhtemeldir. Baudrillard böylece felsefe ve klasik toplumsal teorinin ötesine geçerek çağdaş toplumsal fenomen, çağdaş ve klasik felsefe ve toplumsal teorinin provokatif eleştirileri hakkında zaman zaman iğneleyici eleştirel içgörüler sağlayan yeni bir alana ve yazma biçimine dönüşür. Günümüzde Baudrillard kendi yoluna giden, kendi yazma biçimi ve düşüncesini geliştiren, bugün ve gelecekte felsefe ile eleştirel teori öğrencilerini kışkırtmaya devam edecek olan tamamen kendine özgü bir düşünürdür.

7. Kaynakça

Birincil Literatür: Baudrillard'ın Temel Teorik Eserleri

- 1968 [1996c], *The System of Objects*, London: Verso.
- 1970 [1998], *The Consumer Society*, Paris: Gallimard.
- 1973 [1975], *The Mirror of Production*, St. Louis: Telos Press.
- 1973 [1981], *For a Critique of the Political Economy of the Sign*, St. Louis: Telos Press.
- 1983a, *Simulations*, New York: Semiotext(e).
- 1983b, *In the Shadow of the Silent Majorities*, New York: Semiotext(e).
- 1983c, "The Ecstasy of Communication," in *The Anti-Aesthetic*, Hal Foster (ed.), Washington: Bay Press.

- 1987, “When Bataille Attacked the Metaphysical Principle of Economy,” D.J. Miller (trans.), *Canadian Journal of Political and Social Theory*, 11: 57–62.
- 1988, *America*, London: Verso.
- 1990a, *Cool Memories*, London: Verso.
- 1990b, *Fatal Strategies*, New York: Semiotext(e).
- 1993a, *Symbolic Exchange and Death*, London: Sage.
- 1993b, *The Transparency of Evil*, London: Verso.
- 1994a, *Simulacra and Simulation*, Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- 1994b, *The Illusion of the End*, Oxford: Polity Press.
- 1995, *The Gulf War Did Not Take Place*, P. Patton (trans.), Sydney: Power Publications, and Bloomington: Indiana University Press.
- 1996a, *Cool Memories II*, Oxford: Polity Press.
- 1996b, *The Perfect Crime*, London and New York: Verso Books.
- 1997, *Fragments: Cool Memories III, 1990–1995*, London and New York: Verso Books.
- 2000, *The Vital Illusion*, New York: Columbia University Press.
- 2001, *Impossible Exchange*, London: Verso.
- 2002a, *The Spirit of Terrorism: And Requiem for the Twin Towers*, London: Verso.
- 2002b, *Screened Out*, London: Verso.
- 2005a, *The Intelligence of Evil or the Lucidity Pact*. London: Verso.
- 2005b, *The Conspiracy of Art*. New York: Semiotext(e).
- 2006a, *Utopia Deferred. Writing from Utopie (1967–1978)*. New York: Semiotext(e).
- 2006b, “The Pyres of Autumn”, *New Left Review* II (37), Jan/Feb. [[Baudrillard 2006b available online](#)].
- 2010, *The Agony of Power*. Semiotext(e) Intervention Series. Vol. 6. Cambridge, MA: Semiotext(e).
- 2015, *Jean Baudrillard: From Hyperreality to Disappearance: Uncollected Interviews*, Richard G. Smith, and David B. Clarke, eds., Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.
- 2017, *Jean Baudrillard: The Disappearance of Culture: Uncollected Interviews*, Richard G. Smith, and David B. Clarke, eds., Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

İkincil Literatür

- Best, Steven, and Kellner, Douglas, 1991, *Postmodern Theory: Critical Interrogations*, London and New York: MacMillan and Guilford Press.
- ---, 1997, *The Postmodern Turn*, New York: Guilford Press.
- ---, 2001, *The Postmodern Adventure*, New York: Guilford Press.
- Bishop, Ryan (ed.), 2009, *Baudrillard Now: Current Perspectives in Baudrillard Studies*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Butler, Rex, 1999, *Jean Baudrillard: The Defense of the Real*, London and Thousand Oaks: Sage.

- Clarke, D.B., Doel, M.A., Merrin, William, and Smith, R.G. (eds), 2009, *Jean Baudrillard. Fatal Theories*. London and New York: Routledge.
- Debord, Guy, 1970, *The Society of the Spectacle*, Detroit: Black and Red.
- Frankovits, Alan, 1984, editor *Seduced and Abandoned: The Baudrillard Scene*, Glebe, New South Wales: Stonemoss.
- Gane, Mike, 1991, *Baudrillard. Critical and Fatal Theory*, London: Routledge.
- ---, 2000, *Jean Baudrillard: In Radical Uncertainty*. London: Pluto Press.
- --- (ed.), 1993, *Baudrillard Live. Selected Interviews*, London: Routledge.
- Genosko, Gary, 1994, *Baudrillard and Signs*, London: Routledge.
- Grace, V., 2000, *Baudrillard's Challenge: A Feminist Reading*, London: Routledge.
- Jarry, Alfred, 1963, "What is Pataphysics?," *Evergreen Review*, 13: 131–151.
- ---, 1969, *The Ubu Plays*, New York: Grove press.
- Kellner, Douglas, 1989a, *Jean Baudrillard: From Marxism to Postmodernism and Beyond*, Cambridge and Palo Alto: Polity Press and Stanford University Press.
- ---, 1989b, *Critical Theory, Marxism, and Modernity*, Cambridge, UK and Baltimore, MD: Polity Press and John Hopkins University Press, 1989.
- --- (ed.), 1994, *Jean Baudrillard. A Critical Reader*, Oxford: Basil Blackwell.
- ---, 1995, *Media Culture. Cultural Studies, Identity and Politics Between the Modern and the Postmodern*, London and New York: Routledge.
- ---, 2003a, *Media Spectacle*, London and New York: Routledge.
- ---, 2003b, *From September 11 to Terror War: The Dangers of the Bush Legacy*, Lanham, Md.: Rowman and Littlefield.
- Lefebvre, Henri, 1971 [1968], *Everyday Life in the Modern World*, New Brunswick: Transaction Books.
- ---, 1991 [1947; 1958], *Critique of Everyday Life*, London: Verso.
- Norris, Christopher, 1998 *Uncritical Theory: Postmodernism, Intellectuals and the Gulf War*. Amhearst: Univ of Massachusetts Press.
- Rokek, Chris and Bryan Turner, 1993, editors *Forget Baudrillard*, London: Routledge.
- Smith, Jonathan, 2004, "The Gnostic Baudrillard: A Philosophy of Terrorism Seeking Pure Appearance," in *International Journal of Baudrillard Studies*, Volume 1/No. 1 (January).
- Sokal, A. and J. Bricmont, 1998, "Jean Baudrillard" in *Fashionable Nonsense: Postmodern Intellectuals' Abuse of Science*, New York: Picador, pp. 147–153.
- Stearns, William and William Chaloupka (eds.), 1992, *The Disappearance of Art and Politics*, New York and London: Saint Martins and Macmillan Press.
- Woodward, Ashley, 2009, *Nihilism in postmodernity: Lyotard, Baudrillard, Vattimo*, Aurora, Colo.: Davies Group, Publishers.

Diğer İnternet Kaynakları

- [International Journal of Baudrillard Studies](#), hosted at Bishop's University.
- Baudrillard, J., 2003, "[The Matrix Decoded: *Le Nouvel Observateur* Interview with Jean Baudrillard](#)," translated by Gary Genosko.
- Baudrillard, J., 2004, "[This is the Fourth World War: The *Der Spiegel* Interview with Jean Baudrillard](#)," translated by Samir Gandesha, in *International Journal of Baudrillard Studies*, Volume 1/No. 1 (January).
- Goldblatt, M., 2001, [America wanted Sept. 11](#), French Toast column, *National Review Online*, (December 13, 2001).
- Kellner, Douglas, 2005, "[Baudrillard, Globalization and Terrorism: Some Comments on Recent Adventures of the Image and Spectacle on the Occasion of Baudrillard's 75th Birthday](#)," *International Journal of Baudrillard Studies*, Volume 2, Number 1.
- [Jean Baudrillard Bibliography](#), maintained at the European Graduate School.
- [Postmodern Theory](#), maintained by Douglas Kellner (UCLA).
- [Situationist International](#), maintained by A.H.S. Boy.

Kayda Değer Akademik Metinler mottosuyla, 10 Ağustos 2015 tarihinde yayın hayatına başlayan [sosyalbilimler.org](#), sosyal bilimler meselelerine yoğunlaşan, gönüllülük odaklı, açık erişim, akademik bir web sitesidir. Hakkında detaylı bilgi almak için [sosyalbilimler.org/hakkinda](#) sayfasını, ekibimizde gönüllü olarak görev almak için [sosyalbilimler.org/basvuru](#) sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube'da @sosbilorg kullanıcı adıyla *Sosyal Bilimler*'i takip edebilirsiniz.

[sosyalbilimler.org/abonelik](#) sayfasından e-bülten abonesi olarak, her pazar günü, o hafta içinde [sosyalbilimler.org](#)'da yayımlanan çalışmaların tamamını size gönderilecek bir e-posta ile alabilirsiniz.

[sosyalbilimler.org](#)'da yayımlanan metin, video ve podcastlerin paylaşıldığı Telegram grubuna [t.me/sosbilorg](#) adresinden katılabilirsiniz.